

V A I R A S

LITERATŪROS DAILĖS, MOKSLO, VISUOMENĖS IR POLITIKOS LAIKRAŠTIS

Vaišniūnų sodžius, Viln. g. Švenč. apsk., prie-pat Kauno gub. sienos.

J. Strazdo fot.

KUN. KAZIMIERO JAUNIAUS LIGA.

J. Juškytė.

Apie kun. Kazimiero Jauniaus darbus ir nuopelnus pirmą kartą išgirdau iš savo brolieno kun. Pelicijono Juškevičiaus, kada jis, dar klieriku būdamas, viešėjo pas mus per Kalėdas. Jis tatai man davė nusirašyti aną "Lietuvių Kalbos gramatiką", Žemaičių Seminarijos klierikams skaitytas lekcijas, del kurių paskui tiek buvo nesmagumų, kol patsai kun. Jaunius ją pataisė. Ją Mokslų Akademija Peterburge 1911 m. išspauzdino, o dabar spauzdina jos rusiškąjį tekstą.

Tuomet Pelicijonas apsakė man, kokių skriaudų jo profesorius kun. Jaunius prikentęs ir kaip iš Kauno gavęs išvažiuoti. Tai atmindama, karštai priitariau savo tetai generolienei Liudvikienei Zadarnauskienei, kada ji, pasigailėjęs kun. Jauniaus, sumanė jį iš kalėjimo išliuosuoti.

Mano teta, mano motynos sesuo Jovanė Sėliutaitė Zadarnauskienė (kilusi iš Vln. gub.), vieną sykį tebuvo mačiusi kun. Jaunių, prieš-pat išvažiuodama iš Kazanės, kur pirma gyveno. Pati nervais sirgdama (paskui ir mirusi nuo to), ji labai buvo pasipiktinusi, kad ji, sveiko proto kunigą, uždarė žmonės su bepročiais. Viename, į mano motyną rašytame, laiške ji sakė: "Man vis viena, kas kenčia, bet kenčia; aš gi galiu padėti, tai ir skubienuosi".

Taip buvo atsitikę. Mirus Carui Aleksandrui III 1894 m., kun. Jaunius, tuomet Kazanės klebonas, neatlaikė gedulio pamaldų. Jis tai padarė, kaip visi žinome, visiškai ne politikos motyvais: tie dalykai jam niekuomet nerūpėjo; tečiau vietinė administracija labai įniršo ir sumanė jį be teismo išsiųsti į galą Sibiro. Klebono prieteliai ėmė jį gelbėti, priminė gubernatoriui, jog dar pereinamais metais kun. Jaunius sirgo nervais. Tada ir uždarė jį bepročių namuose.

Apie visa tai mano dėdei, generolui Zadarnauskiui, parašė kapitonas Palensas, tuomet tebegyvenęs Kazanėje. Zadarnauskis, kurs buvo juristas ir kareivių teisėjas Kazanėje (pirmiau tarnavo Vladikaukaze ir Orenburge), paaiškino kap. Palensui, kad tokiu atveju giminės visados galį atsiimti ligonį į savo globą. Tuomet kapitonas Giedraitis (gimęs, rodos, Telšių ap.; juodu abudu su Palensu buvo iš Kauno čia atkelti) parašęs kun. Kazimiero broliui, daktarui Pranui Jauniui, į Žemaičius, kad atsiimtų. Bet šis atsisakęs; jis, girdi būdamas daktaras, randąs, kad kun. Kazimierui toje ligoninėje kaip tik esanti geriausia vieta.

Tai sužinojusi, mano teta galutinai pasipiktino ir sudejavo:

— Pati gelbėčiau, tik neturiu ko pasiųsti į Kazanę!..

Aš tuomet viešėjau pas tetą. Bijodama, kad gražus sumanymas nepaliktų tuščias, sutikau važiuoti aš. Tai buvo per Užgavėnes, nebeatmenu, 1895 ar 6 metais. Dėdė Zadarnauskis buvo tuomet išvažiavęs į Jeruzolimą; serganti teta laukė jo sugrįžtant. Jau maniau, viskas nueis vėjais. Bet Palensas ragino. Tad po Velykų pasišaukė mane teta į Vilkiją ir, parašiusi Kazanės gubernatoriui prašymą, kad ligonį, jos giminaitį, kun. Jaunių (nors joks giminė jis nebuvo) atiduotų jai gydyti, davė man 60 rublių kelionei ir išleido į tolimą Kazanę.

Važiavau pavasarį, per patį Okos ir Suros upių patvinimą, tad vos tik dešimtą dieną tepasiekiau Kazanę. Nuvažiavau tiesiai į kleboniją, kun. Jauniaus būstą. Radau ten tuomet ištremtą Mintaujos kapelioną kun. Juozą Genį ir kun. Šimkevičių. Abudu ėmė man inkalbinėti, kad grįžčiau sveika atgal, nes nieko iš to nebūsią. Jau ko nedaręs kariuomenės kapelionas, kun. Baikauskis, ir nieko nelaimėjęs; kun. Jauniaus byla jau nuėjusi į ministerį, tad daug laiko praversią Zadarnauskiai, kol išliuosuosią. Buvo atėjęs ir vienas advokatas; ir tas man tąpat pakartojė.

Bet aš buvau atkakli; nenorėjau jų nė klausyti. Nusiunčiau kapitono Palenso. Jį inprašiau, kad nueitų į gubernatorių. Sutiko bandyti, nors taip-pat abejojo, kaip ir kiti, ar pasiseks. Mums pavyko inprašyti gubernatorių, kad jis savo vardu muštų depešą į Peterburgą. Gubernatorius teisinosi, negalėjęs kitaip padaryti, kaip tik uždaryti kun. Jaunių į pamišėlių namus, nes patys katalikai lenkai būvę padavę ant jo skundą.

Tą-pat dieną aplankiau kun. Jaunių ir pasiskiau, ko atvažiavusi. Dar šiandieną tebeatmenu, kaip jis nusijuokė iš manęs, lyg iš įsigėdusios, žvaigždžių nuo dangaus. Jį tuomet pirmą sykį mačiau. Buvome trise: kun. Genys, Palensas ir aš. Ilgai nenorėjo mūsų paleisti, kol sargas atminė mums kad jau metas išeiti.

Kun. Jaunius apsakinėjo mums, kaip jis per žiemą raminęs kūno darbus, valydamas sodo takelius nuo sniego ir mezdamas jį per augštą tvorą. Tas darbas skirdavęs jį nuo ligonių, ramindavęs nervus, trumpindavęs dienas, ir paskui galėdavęs miegoti. Pats prašęs sargą, kad jam paliktų tą darbą.

—Bet dabar jau pavasaris,—sakė. Kol galėsiu sode ką-nors kasti, nerandu sau vietos, nors knygų turiu užtektinai. Profesorius Aleksandrovas, lankydamas mane, vis naujų atneša.

Lankėme kun. Jaunių dar kelius sykius; bet jis netikėjo, kad jį paliuosuos. Palensas kasdien vaikščiojo į gubernatoriaus raštinę, teiraudamasis, bene jau atmušė depešą-atsaką.

Dešimtą dieną, kada, susirinkus lietuvių būreliui, pradėjome aimanuoti, nesulaukdami atsakymo, atsidarė durys ir inėjo kun. Jaunius su kap. Palensu. Šis, pagaliaus, radęs gubernatoriaus raštinėje atsaką, tiesiai nuvažiavo į ligoninę ir, išėmęs "ligonį", atvežė jį mums. Net sušukome iš džiaugsmo.

Kun. Jaunius susijaudinęs spaudė mums visiems rankas. Paskui, atsisėdęs ir gerą valandą patylėjęs, tarė:

— Ar galėjau tikėtis, kad jūs, visai man svetimi, pavadinsite mane savo gimine ir išliuososite! Brolis Pranas, kurį slaugiau ligoje, neatvažiavo nė aplankyti. Draugai ir mokiniai, kuriuos taip mylėjau, neatsiliepė.*) O ponė Zadarnauskienė, kurią tik sykį sergančią mačiau, Tamsta, apie kurią nė girdėti nebuvau girdėjęs, ir štai ponas Palensas — subruzdote manęs gelbėti...

Nuo to sykio ėmė vadinti mane "Maižiešiumi".

Kiek trukęs, pasisakė norįs liuosai pakvėpuoti grynu oru ir išėjo pasivaikščioti po miestą.

Ant rytojaus, paklausęs, kada gi važiuosime į Žemaičius, kun. Jaunius užsispyrė važiuoti į Peterburgą. Dar nežinojo vargšas, kad mes jį beliuosuosdami darėme bepročių, neatsakančių už savo darbus; kad atiduotas į mano rankas nugabenti Zadarnauskiams. Patyręs manimi nenusikratysiąs, ėmė prašyti, kad drauge važiuotuva į Peterburgą, kur tikėjosi pinigų gausiąs. Negalėjau nusileisti:

viena, mano pinigai baigėsi, antra, gubernatorius teleido mums savaitę laiko tvarkyties.

Gavau iš gubernatoriaus ir pasportą kun. Jauniui, kad galėtų liuosai važinėti po visą Kauno guberniją. Už tai jis man paskui parūgojo, kam nepamirėjusi Vilniaus ir Suvalkų gubernijų.

Kun. Jaunius niekaip nenorėjo važiuoti į Zadarnauskius, kol jam vienas kunigas pasakė visą tiesą, kokiuo būdu jį išliuosavome. Tuomet tik pasidavė savo likimui, bet susiraukė ant manęs. Atnešė man savo revolverį: būdamas "ligonis", girdi, neturįs teisės prieš savęs laikyti...

Pasirodė turėta jo bent-kiek mažų skolų; pinigų gi nė skatiko. Prisiėjo man prašyti vieną poną, kad parinktų iš turtingųjų Kazanės katalikų.

*) Veizdėk žemiau. K. J. T.

Tas atnešė 50 su viršum rublių; tai tarnams ir skolą apsimokėjo.

Pats kun. Jaunius susirinko knygas ir raštus, išmetė nereikalingus. Tuos išmestuosius išžiūrėjome su kun. Geniu, tikrai nieko ypatinga nei reikalinga nerazdami. Tik du lenkišku pamokslu, kun. Jaunius ranka rašytu, buvau pasiėmusi sau, bet dabar esu atidavusi Lietuvių Mokslo Draugijai.

Visus daiktus sukroviau į vieną skrynią, kuri neturėjo nė dviejų kubinių aršinių; ir tai didžiąją pusę prikroviau įvairių biblijų, raštų ir šiaip-jau knygų. Į ją indėjau ir "tas brangias dovanas", kaip pats pavadino: mišiolą ir rašymo indėlius, kuriuos buvo gavęs iš klierikų, išvažiudamas iš Kauno. Dar ir kailiniai intilpo. Tai buvo visas turtas, kurį išsivežė iš Kazanės klebonijos. Drabužių tiek teturėjo, kiek ant savęs; jam neesant klebonijoje, visa išgrobstė.

— Tur-būt, kam labai reikėjo,— išsitarė kun. Jaunius, nemaž nepasipiktinęs.

Iš Kazanės išvažiavome garlaiviu į Nižnijį Naugardą. Į uostą mus palydėjo du kunigu lietuviai, kap. Palensas ir studentas Valentas, kurį kun. Jaunius buvo priglaudęs pas save klebonijoje.

Pradžioje kelionės buvo jis lyg ko piktas ant manęs; bet paskui atsileido, sakė man pasakas, kurių jo begalės mokėta.

Iš Maskvos mušė telegramą savo broliui daktarui, tikėdamasis, kad tas pasiskubis išliuosuoti

jį iš svetimų jam Zadarnauskių globos; bet ir čia apsvilo: brolis taip greitai neatvažiavo.

Kelionėje kelius sykįs minėjo man, kad nebent sugrįžęs į Kauno seminariją jaustųsi gerai, nes kitur sau tinkamos vietos nerazdavęs.

Atvažiavęs į Kauną, panorėjo tris dienas čia pabūti: nueiti su vizita į vyskupą ir gubernatorių. Sutikau. Palikau jį viešbutyje prie Viešojo Pleciaus, o pati nuėjau į pažįstamus. Buvome labai privargę, nes važiavome trečiaja klase ir visą laiką pilna buvo žmonių, kad kartais net prisėsti buvo vargu.

Vos išmiegojusi, ryto metą išeinu į miestą ir susitinku to viešbučio tarną: jo ieškota manęs pasakyti, kad kun. Jaunius norįs su manimi greitai pasimatyti. Radau jį baisiai susinervinusi. Jau buvęs pas vyskupą Paliulioną. Ką jam vyskupas skaudaus buvo pasakęs, nesupratau. Bet tai jį taip

Prof. kun. Kaz. Jaunius, filolog. daktaras. 1853—1908.

inerzino, kad jau nebenorėjo nė valandėlės ilgiau Kaune bebūti. Daviau telegramą tetai, sudėjau kun. Jauniaus daiktus, nes jo paties ranka drebėjo. Akyje pasirodė raudona dėmė. Pabūgau.

Išvažiavome pirmuoju garlaiviu į Vilkiją. Garlaivyje pirmą sykį išsikalbėjo apie savo skriaudas, kurių prityrė Kaune. Tai buvo kruvina žaizda jo širdyje. Sakėsi, kaip jam vyskupas Paliulionas piktai ir neteisingai išmetinėjęs, kaip jį, pagaliaus, privertęs pasitraukti iš Kauno, kaip jam tuo gyvenimą sulaužęs, ligą įvaręs ir pradėtą darbą sugriovęs.

Purtės, atsiminęs tuos laikus, kada buvo vyskupo sekretorium - kapelionu, nors sakėsi pinigų tuomet turėjęs gana, galėjęs brolių į mokslą leisti, reikalingų knygų pirkties, kailinius įsitaisyti, aukso laikrodėlį nusipirkti.

Apie tuos laikus, kada buvo seminarijos profesoriumi, kalbėjo gėrėdamasis.

— Tai buvo geriausios mano dienos. Jaučiaus mylimas, naudingas ir pats labai mylėjau mokinius.

Atlikdavę jam gana laiko knygoms skaityti, raštams rašyti. Turėjęs liuosą vasarą, galėdavęs visą Lietuvą skersai ir išilgai išvažinėti. Visur jį draugai kviezdavęsis, galėjęs vietose tyrinėti tarmes ir patarmes, kas reikalinga buvo jo darbams. Ko be-reikėjo?

— Negeidžiau, sakės, nei turtų, nei paaugštinių; bet ir taip kam užkliuvau: nedavė man pabaigti pradėto darbo... turėsiu bastyties ligi galo amžiaus, nes po šios dienos vyskupo žodžių nenoriu, kad ir mano kaulai čia ilsėtusi...

Nors paskui man sakėsi, jog tik Lietuvoje nieko nebijęs; tarp svetimųjų vis jam esą nejauku ir kažin-ko baugu.

Džiaugiausi, privažiavus Vilkiją, nes bijojau, kad tas susierzinimas nepakenktų kun. Jauniaus sveikatai. Miestelyje radomė Zadarnauskių arklius ir nuvažiavome į Vilkijos dvarą. Teta ir dėdė taip širdingai mus priėmė, kad šiek-tiek užsitrynė nemažonus su vyskupu susitikimas. Kun. Jaunius palinksmėjo. Tai buvo 1895 ar 6 metais, nebeatmenu. Tą-pat rudenį jis važiavo į Peterburgą ir gavo pinigų gydyties.

Tą-pat dieną išvažiavau į Pernaravą. Kada atsisveikindama ėmiau atsiprašinėti už visus nesmagumus, kurių buvau verčiama jam pridaryti, kun. Jaunius pravirko; taip ir palikau jį beverkiantį. Zadarnauskiai ilgą laiką negalėję jo numaldyti.

Po kelių savaičių nuvažiavau į juos su motyna. Radome kun. Jaunių geriausiu ūpu: juokavo, gėrėjosi gamtos gražumu, kalnais, Nemunu. Susipažinta su žvejais, vaikščiota į vieną kaimą.

Rodydamas sode vietą, iš kurios į Nemuną gražiausia žiūrėti, atmenu, pasakė, jis liksiąs amžinas-amžinas mūsų skolininkas, ypač mano. Ne tiek jautėsi kaltas Zadarnauskiams, be kurių intakos ir pinigų nieko nebūčiau padariusi. Gal tikėjosi jiems atsilygįsiąs dovanomis, kurių, kaip tik gaudavo iškur pinigų, tuoj veždavo.

Atmintini man tie jo žodžiai:

— Turtai pasaulyje taip neteisingai ir taip negyviai padalyti, kad mes, ką-nors pinigais šelpdami,

negalime reikalauti iš jų, kad mums dėkotų. Bet jei kas mums skiria savo ramybę, vargsta, slaugo ligoje, neapleidžia nelaimėje — tiems turime lygiu geru darbu atsilyginti. Anuomet, Tamstai išvažiuojant, taip ilgai verkiau, pasijutęs toks vargšas esąs, kad jau niekaip nieku nebegalėsiu Tamstai atsilyginti. Bent tos mano ašaros tegu liudija, kaip aš Tamstai dėkoju...

Trečią jau kartą taip baisiai verkęs. Pirmą, kada paprašęs vyskupą Paliulioną paliuosuoti jį iš Žemaičių vyskupijos; antrą, kada jį uždarę bepročių gydykloje; trečią—dabar. Tik čia priežastis buvo kitokia.

Tai gerai apibūdina kun. Jaunių. Iš savo brolio jis nereikalavo jokio atsilyginimo, kad jį savo pinigais į mokslą leido. Bet jautėsi labai apviltas, kai brolis neatvažiavo nė pasižiūrėti, kada jis sirgo Kazanėje ir kada paskui buvo kalėjime, bepročių gydykloje, uždarytas: ak broliui - daktarui susirgus plaučių degimu, jis tuoj pasiliuosavo iš seminarijos, kur profesoriavo, ir slaugė jį, kol tas pagijo.

Bet kun. Jaunius rado progos man atsilyginti. Mano motynai mirus pavasarį 1898 m., jis atvažiavo į mus iš Zadarnauskių, kur tuo laiku buvo, nežiūrėdamas silpnų savo nervų, guodė mus kaip imanydamas, neapleidė mūsų per laidotuves ir dar kelias dienas.

Tai toks buvo kun. Kazimieras Jaunius.

Kiek sykių paskui su juo susitikdavau, visuo met pasinaudodavau lietuvių kalbos dalykams. Taip jis viską mokėjo puikiai aiškinti, kad po kiekvieno su juo pasikalbėjimo vis šviesiau darydavosi galvoje. Kalbino mane mokyties ir graikų kalbos.

Didį man ir kun. Jauniui nesmagumą padarė G. P. Pasiskolinusi iš manęs perrašytas kun. Jauniaus lietuvių gramatikos lekcijas klierikams, davė Dorpato studentams išhektografuoti, man nieko nežinant. Kun. Jaunius jautėsi tuo labai užgautas, jog jį, dar gyvą, taip nieku laiką, kad nė nesiklausią, jo darbą spaudindami, ir, išspauzdinę, nė vieno egzemplioriaus jam neatsiunčią. Susitikusi jį Kaune, kur jis su Gukauskiu spaudino Panevėžio apskrities tarmes, atsiprašinėjau, kad nepyktų ant manęs, nes aš nekalta. Jis, pasižiūrėjęs į mane savo geromis akimis, paklausė:

— Ar gi aš galėčiau ant Tamstos pykti?

Ir buvo tas paklausimas man skaudus: jaučiau, kad jis manęs nepateisina — gi aš turėjau tą rankrašį — tik pykti negali...

Pavadinimas kun. Jauniaus "apsileidėliu, Molio Motiejumi" (kun. Dambrauskis "Draugijoje") visados mane pykino. Kun. Jaunius buvo tik prapkęs, kad juo vis kas-nors rūpinosi. Taip jo gyvenimo sąlygos buvo susidėjusios. Seminarijoje ir Akademijoje profesoriaudamas, visa turėjo paruošta. Tarpe mokslo vyrų daug yra tokių, bet niekas jų Molio Motiejais nevadina.

Veždama kun. Jaunių iš Kazanės, pastebėjau, kad visai jo neturima atliekamų skalbinių. Mano teta sakėsi liepusi jam pataisyti, bet jis to nepastebėjęs, nors visados mainęs, razdamas padėta.

Valgių nesirinko, gardu ar ne: kas paduota — valgė, nors kiti ir negalėjo valgyti.

Po nervų ligos, kuria sirgo Kazanėje, sakė negalį jokios muzikos klausyti. Vargonai bažnyčioje taip jį sugraudindavę, kad tik intempęs visą valios vieką galėdavęs galo sulaukti.

Ilgai sėdėti pasilenkęs ir rašyti taip-pat nebegalėjo. Vilkijoje būdamas, visas knygas skaitydavo stačias. Pasilenkęs, pajuzdavęs galvosukį, ir akys imdavę temti. Pradėdavo rašyti kam laišką ir nebegalėdavo pabaigti. Dejavo perdaug nutukęs ir delto nerangus esąs. Man rodos, tai liga, del kurios nei

kaltinti jo, nei pravardžiuoti "Molio Motiejumi" niekas neturi teisės.

Manding, buvo tai šviesus, prakilnios dvasios, geros širdies, tikras krikščionis, kurs kiekvienu skatiku dalijosi su nepasiturinčiais, nors daug sykių buvo patyręs, kad jį naudoja daugiau už jį turį. Betgi nepyko, tik juokėsi savo geru, širdingu juoku.

Tokie žmonės, kad ir nieko neparašytų, savo gyvenimu, tiek šviesos ir šilimos suteikia, kad be jų būtų mums šalta ir tamsu.

Strazdų vienasėdis, Zarasų apskr. Tauragnų par.

J. Strazdo fot.

Vyskupas Paliulionas pats, turbūt, jautėsi nusidėjęs kun. Jauniui, kad, susitikęs Palangoje Gabrielę Petkevičiūtę, kalbėjo:

— Jūs visi ant manęs už kun. Jaunių. Bet jis toks didus, aš gi vyskupas — negaliu prieš jį lenkties.

Vieną kartą pats kun. Jaunius man tai yra sakęsis. Syki, dar būdamas Kaune, per Naujus Metus nuėjęs su kitais kunigais vyskupo pasveikinti. Vyskupas jį pastebėjęs, prašęs aplankyti, bet kun. Jaunius nėjęs.

— Kodel? — paklausiau.

— Negaliu... — atsakė.

Mums rengiant Palangoje pirmąjį spektaklį, kun. Jaunius buvo Kvėdarroje. Rašiau jam laišką, kviedama. Jis gi man atsakė telegrama, linkėdamas geros kloties.

Mačiau jį paskutinį kartą Kaune 1898 m. gale liepos ar pradžioje rugpjūčio m.; tada jis gyveno pas savo prietelį Grufą.

Ar bėra gyvas dėdė Zadarnauskis, nebežinau, nes mirus mano motynai ir tetai, mūsų santykiai suiro, ir nustojome kits-kitam rašę. Jis buvo labai pamaldus; pagaliaus, sako žmonės, net maniją ga-

vęs. Buvo tai labai geras žmogus, bet lėtas ir pernelyg užsiėmęs maldomis. Pats niekuomet nebūtų prisirengęs kun. Jaunias gelbėti, nors skatiko ir nebūtų gailėjęs, kad ne energingesnė teta Jovanė. Jos tai vienos nuopelnas, ką gera padarė mūsų kun. Jauniui.

Taip-pat nieko nežinau, kas tas kapitonas Palensas, iš kur kilęs, kame beesąs, ir ar tebėra gyvas, tas vyriausias kun. Jaunias "išliuosavimo" istorijos veikėjas.

Kun. J. Tumas.

Kun. Jaunius tik apkartęs širdį galėjo pasakyti: "Draugai ir mokiniai, kuriuos taip mylėjau, neatsiliepė". Būtų atsiliepę, kad būtų ką-nors žinoję. Mes, jo mokiniai, gavę žinią, jog kun. Jaunius tyčia yra paskirtas į "universiteto miestą", idant turėtų ten ir knygyną ir mokslo vyrų, buvome visiškai ramūs. Manėme, jei ne Kaune, tai Kazanėje jis galės plėtoti savo žinias ir raštus. Kun. Juozas Genys, Mintaujos kapelionas, pradžioje 1895 m administracijos išsiųstas į Kazanę, 12 d. sausio mėn. aprašė man, tuomet Mintaujos vikarui, savo kelionę ir kaip ten apsigyveno. Apie kleboniją ir kleboną štai ką jis pasakojo.

"Tiesiai iš gelžkelio nuvažiavau į kleboniją. Atsiradau tamsioje priemenėje ir, radęs lyg varpelį, ėmiau traukyti. Niekas neatsiliepė. Visur tamsu, tik suterenose, matyti, šviečia. Prieinu prie lango pabarškinti ir matau: vienas totoris sėdi, o antras jam galvą skuta. Tfiu, tu biaurybe! Apsisukau ir nuvažiavau nakvoti į viešbutį. Po dviejų dienų apsigyvenau klebonijoje. Užėmiau kun. Jaunias būstą iš penkių didelių kambarių su priedais. Vaikščioju ten, kaip tyruose. Tarnauja totoris. "Nekrikštyta dūšia", anot ruskių, atrodo baises, kaip girinaitis. Viršuje gyvena kapelionas kun. Baikauskis, vikaras kun. Šimkevičius, skyriumi nameliuose šalia kapų. Arbatos geriamė katras sau, pietų imame iš lietuvių bobučių iš Baisogalos parapijos, kurios čia nuo 1864 m. su vyrais gyvena ir, jų nebetekusios, pasiliko. Kunigai čia neturi jokių pelnų. Sindikatas klebonui moka 50 rb., vikarui 30 rb.; iš to jie ir minta.

Kun. Jaunius dabar ligoninėje. Jį ten laiko policija, kaipo pamišėlį, nors jis ne visiškai toks. Ciešoriaus mirties dienoje jis neatlaikė pamaldų. Už tai norėjo išsiųsti, bet kad buvo žymių, jog ne visiškai nujėgiąs, tai laiko jį čia ir tiria. Dievas težino, kuo tai pasibaigs, nebent tikru pamišimu, nes čionykščiai kunigai pasakoja, kad jau visi metai imanti melancholija ir verkiąs, turįs aliucinacijų, girdįs kažin-kokią balsą, kurs jį persekiojās ar liepiās žmogų užmušti, ir t.t. Kai jis visiškai nusimanās, pats tai pasakojās. Rengiamės jo lankyti"...

Daugiau iš kun. Genio nei iš kito ko jokių žinių nebebuvau gavęs iki-pat to laiko, kada panaite Jadvyga Juškytė iš Pernaravo dvaro parvežė kun. Jaunių į Vilkijos Zadarnauskius. Tuomet

tik sukrotome gydyti savo mylimąjį mokytoją. Ėmėme dėti pinigų. Jų aš turėjau susirinkęs bene 300 su viršum rublių. Liepojaus kapelionas kun. Jonas Vizbaras pažadėjo vakacijų laiku veltui užleisti savo būstą ligoniui, o klebonas kanauninkas Roppas buvo apsiėmęs maitinti.

Visa, kas buvo mūsų, jo mokinių ir draugų, padaryta, aš, gavęs žinią, kame kun. Jaunius esąs, labai atsargiai ir švelniai jam nurašiau, apsiimdamas visa aprūpinti, bet tik panorėtų gydyties. Į tą mano laišką jis atsakė man, tuomet jau Mosėdžio vikarui, ištisu laišku, kurį čia atmušame, kaipo dokumentą, palaikydami net, kiek galint, originalo rašybą:

Kvėdarna. 1897 m. Gegužės m. 25 d.

Maloningasis kunigeli!

Tamstos raštą, 8 dinoje šjo Gegužės mėnesis rašytą, apturėjau ir su didju širdies djaugsmu parskaitjau; malonu regėti, jog manens vargūnė ir nelaimėje geri žmogės neužmiršta! Vñnog reikia man atsisakyti nū to, kąn Tamsta savo meilingamę raštę teip karštai man igyrei ir įkalbinėjei; aiškjaus sakant, aš negalju važjūti maudytuns į Lipojū dėl keleto nemažun prižastjun, labjausjai dėl to, kad prašjau par Arcivyskupą iš Departamento biljoto ne į Lipojū, bet į Palangą ir viljūs apturėsjans tąn biljotą iš Petrapilės apei 15 dīnā atjantjo Birželjo mėnesis. Todėl prašau Tamstos, maloningasis kunigėli, mano vardu pasakyti atjū kunigui kanauninkui baronui Ropp-ui ir kunigui kapeljonjui Vizbarui už jun gerą norą ir išreikšti jīms mano širdgilā, jog negalju naudoti iš jun svetymeilės todėl, kad maudytuns reikia man butinai važjūti į Palangą.

Tolesnei prašau pasveikinti mano vardu savo kleboną, mano meilingą moksladraugį,*) ir pasakyti jam, jog ar važjūdamas į Palangą ar iš Palangos grinždamas, užvažjūsju į Mosėdį pas jus apsilankytū.

Nū savo motynėlės išvažjūsju atjantjo mėnesis pradjoje ir vyksju į Raudėnus pas kunigā Dėmbskį, kurs man labai daug gero padarė ir tolesnei žada daryti; pas jin lauksju biljoto iš Petrapilės atsjunjtant ir drauge su jū rupinsjūs apei reikalingus mano sveikatai pataisyti pragumus.

Dar kartą sakydamas Tamstai, maloningasis kunigėli, atjū už gerą širdį ir gerą norą sušelpiti manę, prašau nesupykti ant manens, kad aš negalju išpildyti Tamstos patarimo apei Lipojū.

Su Dīvu!

Kunigas Kazymiėras Jaunjus.

Tuomet aš vėl daviau jam žinią, jog mums vis viena, kame jis gydysis, bet tik išgytū; jog mes ir Palangoje jį aprūpīsime, nors ir brangiau atšeis. Toliau ligoniū rūpinties, man prašant, apsiėmė jau Palangos klebonas kun. Juozapas Šniukšta, kurio vardu ir siunčiau surinktąsias iš draugų pašalpas.

*) Kun. P. Venckevičū. **K. J. T.**

Sveikatai maž-daug pasitaisius, kun. Jaunius ėmė profesoriauti Akademijoje. Ir mes, jo mokiniai, tik džiaugėmės jo darbu, kol pradėjo eiti iš Peterburgo vėl liūdno žinios. Pirmą tokią žinią aš gavau iš Kaz. Būgos 26/V 1906 m.: "Prof. Jaunių iš

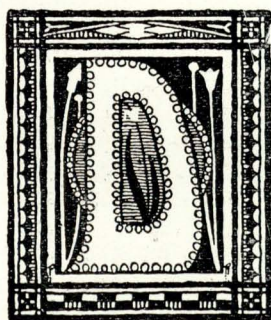
akademijos varo laukan". Bet ir tos žinios veikiai nutrūko. K. Būga tikrai pradėjo mus raginti, kad imtume Jaunių į globą, tik tuomet, kai jau buvo pervėlu, kai jau mirtis už durų jo laukė...

Vaišgantas.

Dabar ir seniau.

(Iš "Augštaičių vaizdelių").

III. "KVAILIŲ AŠAROS".

ar pigesnė buvo žemė, – nebeiškentė brolis-svečias. Jis senai jau nekantravo, kaip čia nutvėrus kalbos siūlą. Šen-ten mėgino interpti žodį, bet nepadorėjo griežtai perkirsti ilgą brolio-šeimininko kalbą. Tad greitai pagavo jau-jau trūkstantį jos galą. — Dabar man net dyvai, kaip mes susitraukome žemę

katras į sau. Kas tai matė dešimtainei be trobų mokėti 200-300 rublių? Kitkart už tiek galėjai visą valaką nusipirkti. Už ežių perarimą kits-kitam galvas skaldomės, negyvai užsimušame, po dvejus-trejus metus bylinėjamės. Prisiėjus dalyties, norime tą žemėpalaiškę varais varstyti, nebe mastais matuoti.

Anuomet žmonių buvo permaža, o žemės dvarai turėjo perdaug. Dirbti ją ir naudoties netik negynė, bet ragino ir viliojo; tik žmonės nenorėjo jos užsikarti. Kam? kad ir be to platu buvo. Nežinojai, kur baigiasi tavo ganyklos. Išvedei arklius iš kiemo (arklių buvo gražių), numovei apinasrius, suliejai tais pačiais, sušvilpei, — ir jie, pasisparde, atsiduria krūmuose bent už trijų varstų. Alksnynuose žolės ligi kelių. Žirnikai apvyniais karstosi ant krūmokšlių. Pilna visokių vijoklių, kokių dabar nė matyti nebesimato. O išgyventi lauko nedaug tetesėjai. Dvarui pasiūlius kam durtis valakus žemės, žmogus išblykšdavo, kaip mirtį pamatęs; puldavo ponui ar kamisoriumi į kojas ir tol rangydavosi, tol žemę grauždavo, kol leizdavo jam pasilikti prie pusvalakio, daugiausia — prie dvidešims penkių dešimtinių.

Kur žmogus-baudžiauninkas norėsi tos žemės, kad nebuvo pajėgų ji įveikti, priversti, kad derėtų? Kur tau derės, kad keturias dienas savaitėje dviese, dar su savo arkliu, turėjai dirbti dvarui, o tik dvi dieni sau? Nė tu laiku suarsi, nė laiku įsėsi. Kol dvaro dirvas apsėjai, tau jau indžiūvo; kol dvaro nuvalėi, nu-

ėmei, — tavo ir išbiro. Tokia ten buvo tavo ir orė, kaip vaikų žaidimas! Ten, prišokęs, pakrapštysi, ten pakrapštysi, ir lauki... bent keletu pūrų pelų.

Netik parduoti bent saujos grūdų, bet nė sočiai pavalgyti muzikai neturėjo. Rugienė duona vadinosi ragaišis ir buvo kepama ne dideliais kepalais, bet plokščiomis pladėmis ir dar mažesnėmis pladelėmis. Jos muzikai nė nevalgė; nebent į pakasynas, į vestuves dovanoms vežėsi. Valgė vidurienę, vidurio — su nukultomis varpomis, nevėtytą; dažnai pelienę — vidurio ar grynų grūdų, sumaišytą su pelais, su virkščiomis (mėginta maišyti ir su samanomomis, tik nepavalgyta) ir piestais sugrūstų piestose; kitaip ji vadinosi bėralinė, kad buvo pirma beriamą į karštą krosnį, idant grūdama susigrūstų. Ta-pat buvo ir kiaulbėralis — kiaulėms užbarstyti. Grynoji, švelnioji, gardžioji duona tad vadinosi nė grynų grūdų, tik gryno vidurio.

Tu, brole, buvai liuosas činšininkas, darbų nėjai, savo žemę galėjai geriau išgyventi, kad geriau derėtų; ir tai kol valgei beralinę senu papratimu! Nedyvai: likęs buvai vienas, per ištikus metus pats ponas, pats bernas. O čia trobos ėmė pūti, griūti, į žemes lįsti. Reikėjo statyties naujos. Visa tai, ką matote, jo rankom sutašyta ir ant sienų sukilota. Vieną galą sienos šniūru užtrauks, pririš, tai eina

Palangos jūra.

kito galo trauktų. Kiek vargo, gursto, kaip nespirtu! O delto kai dirbo, padirbo, nes lažas negaišino. Galėjo net gudriau trobas statyties.

Ne taip buvo kitiems gyventi; antai, kad ir tam sodžiaus galiniui, kurio šulinys, matau, ligšiol tebestovi pačiame jūsų sodo viduryje. Dabar jūs stebitės, kas jį čia kasė tokioje nepatogioje vietoje. Žinote gi, kad anuomet čia gyveno ūkininkas, toks pat, kaip ir Taučius, ir valdė pusę gražios jo sodybos. Ir tai buvo jo nelaimė, kad Dievas ar ponas pabaudė jį visu valaku žemės, jam vienam, kaip pirštui, užkardamas ją, it girnapusę ant kaklo; pamažu, bet nuolat traukė jį į dugną, kol visai nuskandino. Bėgdamas nuo vargo, vedė žmoną, manydamas, kad dviese juoba tesės, — ir abudu pražuvo. Dievas davė jiemdviečiai dvi mergytis; daugiau nebedavė; bet ir tos priverkė antai aną šulinį. Jo vanduo buvo neregėtai gardus, kad iš nekaltų ašarų.

Senis šeimininkas ėmė nerimti, stovinėti, sėdinėti. Pagaliaus tikrai atsistojo eiti.

— Ėt, sako. Senieji laikai atminti — tai senų žaizdų šašai lupinėti. Žiūrėk, kiek dešimtų metų praėjo, o žaizdos vis dar neužgijo, tik šašais užsitraukė. Štai-štai ir susopsta. Kažin-kam čia mes tokio gražiu ir laimingu laiku ėmėme vien apie blogybes karkti. Šiandien — to perdaug. Arba tu, broli, liaukis, arba aš einu šalin, jei tu imi minėti "Kvailių ašarų" šulinį...

Ir nieko nelaukdamas, sparčiai nužingsniavo kažin-ko kluonan.

Svečias ilgai lydėjo jį akim.

— Jis buvo vienamėtis tų "kvailių". Mes — jau geri piemens.

Klausytojams tai patiko. Suprato, pagaliaus, jog mylimas jų kaimynas-senelis nebuvo toks kietasirdis, kaip jie buvo manę; jog buvo dalykų, kurių nė šturkščiausias gyvenimas nepadaro žmogui: labai tai man.

— Betgi ir saulės kepinimas ar jūsų kumpio troškimas — pačepsėjo išdžiūvusiomis lūpomis senelis. — Matau, svirtis tebėra. Tai tebegeriate "Kvailių ašaras"? Atneškite gi ir man. Senai jau beesu jų gėręs. Pamėgišiu, ar toks tebėra gardus, kaip pirma...

Ponaitis striktelėjo uzbono ir paljuokom pasi-leido į sodą Beregint ir atgal sugrįžo su pilnu uzbonu šalto, tvirto, geležinio vandens. Senelis-svečias, pasiėmęs uzboną abiem-rankim, išžiūrėjo į tyrą, kaip akis, vandenėlį, per kurį kiaurai matėsi dugnys. Gal dugny jam ėmė vaidinties scenos, prieš 80 metų regėtos. Išlengvo, lyg šventą daiktą, pakėlė į lūpas, ilgai, pamažu čiulpė per spenelį, ne tiek, matyt, gerdamas, kiek sunkiai dūmodamas.

— Geras tebėra...

Vargšų ašaros neveikiai džiūsta ir genda...

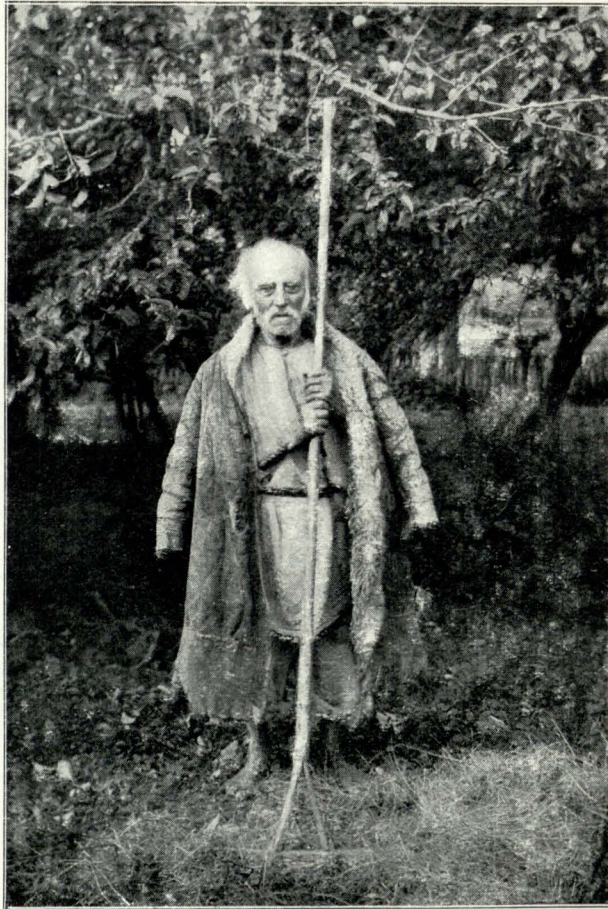
Ilgai patylėjęs, ėmė toliau pasakoti, bet visai kitokiu, kaž kokių pase-nusiu, dusliu, nusiminusiu balsu. Jo akys, pirma vis į klausytojų veidus džiaugsmingai isirėmusios, dabar klaidžiojo kažin-kur viršum klėčių, lyg kokius šešėlius sekiodamos. Ir visi jautė, jog kalba ne jiems, kaip pirma, tik savo atminimams. Nebe iškalbingai, nebe upeliu teka kalba, kaip pirma; tik stapčiodama, užsikirzdama, gabalais krenta, kaip varškė iš puodo. Ištisai pakartoti ji bus sunku. Tad kas toliau, nupasakosime sa-viškai.

Sodžiuje esti atėjū-nų, kurie nieko žemės neturi, kampininku, kurie ne daugiau, kaip ketvirtį teturi, pusininkų, kurie visą gyvenimą, dubą, namus turi. Galinis buvo namininkas, valakininkas. Regi, kaip dabar namininkai gyvena! (Ž. 1). Jis buvo toks neturtin-

gas, kad sunku didesnis vargšas beįsivaizdinti.

Gražioje namininko sodyboje, pačian sodžia-galin, lyg bailiai, pasitraukęs nuo kitų, tankiai sustojusių namininkų trobų, stovėjo vienai-vienas ūkio trobesis: menko atėjūno pirkelė su nameliu arba priemene, kur stovėjo vienai-vienas ūkio gyvulys blogas kuinas. Du mažučiu langeliu, kad nė žmogus pro juos neištumėi: vienas žiūrėjo į šiaurę, galukaimin, santvaran; antras į vakarus, į vieškėlį; abudu kai-kur išmuštais stikliukais, eglinėmis skalomis (balanėlėmis) užtaisytas, buvo lyg žlibakiai prisimerkę. Trečias langelis priešais krosnį buvo ir visai aklinau iš vidaus pusės lentele užstumamas. Jis švietė, krosnį kūrinant, kol dūmai išseina ir šeiminkė indus suplauna.

Viduje namelio viename pasienyje buvo bent-kiek arklio ir žmonių mėšlo, antrame stovėjo ne-

Tip. senelis, Švenč ap., Viln. gub. J. Strazdo fot.

regėto drūtumo (kur tokio ir medžio gaval) piesta su keturspeniu piestu ant lingės ir tuščių-tuščia skrynia. Pirkelėje nei ant vesalų, nei ant virdies, nei ant sienų nieko nekabėjo, pasuoliuose ir palovyje nieko nesivalchiojo. Senas kreivas suremtinis stalas ir toks-pat suolelis buvo visi namų griozdai, o lovos vietoje tysojo nuo krosnies lig priešakinės sienos dvi plačios lentos, apdraikytos ilginiiais šiaudais ir užbrauktos drūta kartimi. Tai guolis pirma pačių šeiminių, paskui vaikų; tuomet pačiu-du persikėlė ant plikos, molinės krosnies.

Nei viduje, nei orie nebuvo nieko, kas pavairuotų, tylą pagadintų. Jokio gyvolėlio: nei karvės, nei ožkos, nei vištpalaikės, nei šuns, nei katės. Nei tos tauškalės kregždelės, kitų ramintojėlės, nei tie trukšmininkai, it žydėliai, žvirbliai-akyplēšos neieškojo sau lizdaviečių toje dykumoje, kur ir pačios piktažolės buvo bevaisės, begrūdės.

Nors galiniai buvo sodžiuje nekalbami (niekas jų nevadino nuodininkais), tečiau santvaru pro jų pirkelę visi eidavo atodairomis: ne del baimės, kad kas iš vidaus neiššoktų ir neišgązdintų (visi gerai žinojo, kad ten nič nieko nėra), bet neapvėždami tos paslaptingos tylos, kuri gaubė tą nekaltą pirkelę, lyg kokių raganių būstą, ir darė paniurusią ir baisią.

Sodžiuje galinių niekas senai nebematė; laukuose tik ištole ir tai retai, it kokius svetimus: tiek daug jie gaišo dvare, atidirbdami už valaką, iš kurio jokio pelno neturėjo. Anksti rytą apsunkusia eigastimi pakluone patsai išeidavo į dirvą ir tuopat keliu grįždavo atgal. Nepadorėjosi saviškių, su kuriais augo, kad jis taip nuo jų atsiliko. Žinoma, vėl nepadorėjosi lįsti į akis kaimynėms, kad neintartų, jog landžioja ko-nors kaulytų, nors jokio daito ne tik dovanoti, bet nė paskolinti nebuvo niekados prašę.

Nežinia, ar pirkelė pasidarė panaši į savo šeiminkus, ar patys šeiminkai ingijo pirkelės būdą; gana, kad abudu buvo tos-pat "mados".

Patsai buvo vyras augalotas, gražiu veidu, plačiu smakru, stambia nosimi. Jo akys buvo taip giliai inkritusios, lyg į bulbių rūsis, ant pat dugno, kad nė nesimatė. Tik kai-kada gyviau dėbtelėdavo tasai neva žlibakis, prisimerkėlis; tada protingos jo akys taip blizgėjo, kaip neiškenčiamai sunkiai sergančio 40° karščiu ir drauge mirtinai norinčio miego.

Pati buvo žemutė, pačiam tik lig peties, bet dailaus sudėjimo, gražaus veido. Tik tas veidas buvo taip sustingęs, mėlynos akys taip nieko nebereiškė, kaip avelės arba stiklinės, lyg visi jausmai būtų galutinai atbukę ir dūšios viduje visiškai būtų nebėlikę.

Kas juos pažino prieš aštuonetą metų, dabar susitikęs nusigązdavo: kuo vargas bepaverčia žydinčią jaunystę. Neturtingu juodu buvo ir pirma. Bet vienas antram patikdamu, susituokė, tikėdamies savo vieku ir jaunyste visa pergalėsią ir iš neturto išbrisią. Apsiriko — dvaras neleido; po kelerių metų aplink trobelę dar tuščiau buvo, nei pirma.

Iš tolimų darbų vėlai vakarą abudu begriždavo paskutiniu vieku ir vieno betrokšdavo: kuogrei-

čiausiai apvirsti nors ant plikų šiaudų, nors ant kiečiausio guolio, ir tuojau inkristi į negyvą, nebesveiką miegą. Kuogreičiausiai reiks ir vėl kelties, kad nueitumei kelius varstus ir laiku stotumei į darbą. Apie juos pasakojo, kad sykį pati taip mieguista pakirdusi ant krosnies, kur abudu gulėjo, jog vieną koją vyža apavusi savo, antrą koją — vyro. Valgyti nebuvo nei ko, nei kada virti. Tad pusryčiams, pietums ir vakarienei dėdavosi į terbas visad tos pačios pelienės duonos ir išeidavo. Kol sueidavo varstą, jau visą ir suvalgydavo. Kas likdavo, sutrupėdavo terbelėje; tad per pietus begalėdavo pažėbyti trupinių. Ir likdavo visa diena alkio, sunkaus darbo, galutino nuovargio ir nebaigiamų bausmių. Dvaro vaitai ir tįjūnai skaitė juos pačiais prastaisiais darbininkais, pačiais tinginiais ir nuolat pliekė. O iš kur imasi vikrumo ir vieko, niekas neklausė.

Kažin, ar galinių pirkelė buvo kuomet nors girdejusi, kaip žmonės žmoniškai juokiasi, bent kaip gyvai šnekasi. Baisi buvo, kai buvo ji tyli ir paniurus; kur-kas baiesnė pasidarė, kai ėmė "rėkti", kai Dievas davė vieną kūdikį-mergelę, o po dviejų metų ir antrą. Augo jos tikrai nuo pat gimimo vienos pačios; išpradžių lovoje šiaudinėje, paskui šal-toje asloje; o kuo maitinosi, vienas Dievas težino. Buvo liesutės, kaip ašakėlės, o išblyškusios, kaip bulbių daigai, ištysę tamsiame pagirnyje. Nuo-pat mažens neprausiamos, nešukuojamos, veikiai "kaltūnu apsirgo". Ant nekerpamų, ilgais plaukeliais galvelių ėmė velties vilokas-kaltūnas ir stora pluta apdengė visas šašuotas, pilnas gyvių galveles. Ištole negalėjai atspėti, ar tai plaukai, ar bežaidžiant tyčia nei šiaip nei taip ant galvų užsidėti ryzeliai: nei lyties nei spalvos nebegalima buvo atspėti.

Močia, bėgdama į darbus, pames jas, būdavo, viduaslin, ar šilta, ar šalta; čia-pat ant purvinos žemės padės riekę pelienės duonos, šukę vandens, ir nebegrišta visą dieną, o kartais, kai pavaro į tolimąjį dvarą už visų septynių mylių, tai ir dvi-tris dienas. Duoną mergelės veikiai suvalgo ir trupinėlius iš dulkėtos žemės, kaip vištos, sudažo; vandenį gi dažniausiai per neatsargumą, (žinai, vaikail) palieja po savimi ir jau visą laiką trokšta ir alksta.

Tad visą laiką rėkė, kaip nešeriamos avelės, tai po vieną, tai abidvi vienan balsan; tai nustoja, tai vėl pradeda. Ir rėkė kažin-kaip nežmoniškai, kažin-kaip skystai, skurdžiai, silpnai, mikendamos, kaip šunų piaunamos katės, jokiuo muzikos tonu, kaip kurtiniai-nebyliai. Rėkė iš alkio, troškio ir šalčio; rėkė iš nuobodžio ir bailės.

Pirkelė dūminė, be kamino, visa buvo juoda-juoda, taip prirūkusi, kad net lubose spindėjo sukietėję deguto spuogai, o per sienas zliaukė jo svėvės. Juoda aplink, juoda plūktinė asla ir abudu langeliu užrūkusi, juodu. Vis delto tie langeliai tai buvo vienatinis pavairinimas to tamsaus juodumo, vienatinė grazna: jie leido nors truputėlį pilkos šviesos, o saulei leidžiantis, vakarop pro vieną intrykšdavo, nors neilgam, ir visai gražus spindulių stulpas. Jis nušviezdavo neregėtą daugybę dulkių pirkelėje ir nusileisdavo skersai gražiai per visą pirkelę lig-pat palovio ir pečeliaus.

Tai buvo vienatinis mergelių džiaugsmas; tą vienai-vieną valandą, kada "stulpas" pirkelėje švietė, jos nebeverkė. Kaip sužavėtos, būdavo, įsižiūri mergelės, kaip šviesios-šviesios sparnuotos dulkelės, pirmiau neregimos, dabar šoka, mirga, lakioja, viena išlengvo slenka žemyn, ta vėl, susimąščius, strikteli augštyn ir vėl slenka, leidžiasi, kaip voras per neregimą siūlą. Mostelėsi rankele, ir iširo visa tvarka. O kad papūtei, kas tada ima daryties, tai sunku ir apsaityti! Viskas sumišo, sudriko, sujudo. Šen šoka, ten šoka, bėga aplink kits-kitą, bėga lenktynių, eina mintynių, vieni stulpeliai žemyn, kiti augštyn. Ir kūdikiai krykštuoja, kvatojas, rankelėm mojuoja, kaklelius ištiesdami, pučia. Ir vėl kvatojas, tikriau sakant, inksčia, kaip be plaučių, o pilki, plovėti veideliai kaž-kokiais rumbais susidaro aplink zūbelius ir akeles. Ak, kaip linksma! Kad šitai visą dieną, ne, visas dienas per ištikus metų-metus galėtų žaisti, galima būtų visa užmiršti: ir alkis, ir nuobodis ir bailė!..

Kai mergelės pradėjo eiti viena sekmus metelius, antroji penktus, joms teko pritirti dar vieno džiaugsmo, kurs betgi buvo dar trumpesnis ir pasibaigė nelaimingai.

Galinių pirkelėje niekas niekuomet šviesos nedeģino; viena, nebuvo, kuo šviesti: petrolėjaus dar niekas nevartojo, o skalų taip-pat nebuvo kas parveža iš miško; antra, kaip matėme, nebuvo nei laiko, nei rekalo: ligi tik galima buvo, tuoj visi krito miegan; taip ir atsilsėti buvo geriau ir tuščias vėdaras užmiršti lengviau. Prisireikus ugnies krosniai pakurti, buvo inpučiama židinyje arba nubėgama į artimąjį kaimyną. Fosforo degtukus retas kas tevartojo.

Vieną sykį galiniai buvo bažnyčioje. Močia turėjo kišenėje visą skatiką. Grįždami ir ėmė tarties, kas čia už tą skatiką nusipirkus. Saldainių tuomet dar nebuvo; galima buvo nusipirkti paprasto cukraus; bet jis buvo toks brangus, kad už skatiką niekas nė kruopelės nenorėjo duoti. Bestovint šalia kromo ir galvas besukant, švyst į akis nuo lentynos šviesiai-šviesiai žydra dėžutė kvaterkos meto, apskrita, užvošta viršeliu, nedąžytais dugneliais. Kažin-kaip abiem smilktelėjo žydrios jų mergelių akytės. Ir žodžio viens antram neištare, vienas nusiėmė dėžutę nuo lentynos, antras, išsiėmęs skatiką, atidavė pirkliui.

Nušvito jų veidai pirkiniu. Taip buvo laimingu, kad net eiti ėmė sparčiai ir kuone uždusę parbėgo namo. Ir nušvito visas pirkelės vidus. Dėžutę iškilmingai įstatė krosnies kaktos pečionėn, it dievaitį dravėn, ir eidami pro šalį, vis kreipė akis į tą šoną, it pagerbdami šventą daiktą. Kūdikiai... ką gi besakyti! buvo tiesiog magnetizuojami. Jie nežinojo, kam tai dera: tėvai nebuvo nėvieno degtuko brėžę; jiems gana buvo, kad visame pirkelės juodume rado bent vieną skaistų tašką. Ir tas taškas juos žavėjo. Ir vėl liovėsi verkusios; užmiršo net mylimąjį savo "stulpą". Galėjo žiūrėti per kiauras dienas, kaip ekstaze, dangui atsivėrus.

Apetitas, sako patarlė, kyla bevalgant. Kaip į šviesos stulpą bežiūrint, norėjosi ir rankelėm po jį

pamojuoti, taip ir šitą, kaip dančiui dygus, nematyta titę regint, įsinorėjo ir pačiupinėti. Nepasiekdamos rankom, ėmė badyti žerstekliu (kačerga), kol nukrito žemėn. Pirmą, žinoma, dėžutę pagriebė vyresnioji ir ėmė visaip ją vartyti ir delneliuose apskritai ritinėti. Neišsekąs džiaugsmas turinčiai; nekantrybė — jaunei.

— Duod man, duod man!.. — spirinėjosi jaunė, kojelėm trypdama ir drebančiom iš godo rankelėm, it pablūdus, siekdama.

Ištraukė ir pati ėmė džiaugties. Bet vyresniojoje sukilo jau visai laukinių jausmai. It būtų kas išalkusiems vilkiūkščiams pametęs maitos gabalą. Kibo į mažąją, apvertė, atėmė dėžutę ir pašmukšt pakrosnin. Bet ten buvo visiškai tamsu. Atsiminė gi kaip močia nerimstančias baidė: "žiūrėk, štai, iš pakrosnio meška, vilkas, žydas lenda"... Taip ji pasilenkusi žiūrėti, ar tikrai išlenda, nutildavo verkusi. Tad vienu matu sugalvojusi pameluoti seselei—meška titę pagriebė ir nusinešė—spruko iš pakrosnio. Bet čia jau laukė mažoji pritūpus; ir ligi tik pamatė iškišant galvą, griebė abiem rankom už akių ir ilgais, niekuomet nepiaustomais, nagais nuakėjo didžiajai abudu skruostu. Sukruintoji pagriebė seselę už kaltūnų ir ėmė žviagdama kratyti. Ta vėl klykti. Ir pasidarė tokia laukinė scena, kokią tepadaro visai neprijaukinti girios plėšrieji. Tik bereikė stebėties, iš kur tokiuose sunykusiuose kūnuose tiek daug sielos, kad ir netikusios, galybės.

Neilgai tai truko: silpnos vilkaitės pristigo pajėgų, užilso ir tada tepamatė, jog gražioji jų titė visa sulaužyta, dėžutėj dugneliai iškritę, ir pilna asla baltų medelių rudomis galvelėmis. Ir kibo katra sau rinkti ir žydrios skiedelės kšnelius, ir degtukus į saują. Tik visu kuo pasidalijus nurimo, vėl ėmė džiaugties titėmis, kol skiedelės visai nubluko nuo drėgnų delnelių ir nudažė visus jų veidelius.

Tuo tarpu mažoji aptiko, kad degtukų galvelės "gardžios", ir ėmė jas žįsti. Tečiau, neilgai trukus, ėmė rangyties; pajuto pilve sopę ir ėmė traukities, vemti. Taip vakarą ir rado jas tėvai: vieną kruvinai sudraskytą, antrą fosforu užsinuodijusią. Didžioji, kaip didžioji, ir bausmę gavo didelę: ar tai juokai, tiek pragaišties—už visą skatiką! Be to, pirkelę vėl pavertė vienodai juodu urvu... Mažoji pasitaisė: ji savo nelaimėi buvo permažai nužindusi galvelių...

Dabar mergelės į pečionę bežiūrinėjo, vien saldžiai atmindamos, kokia ten daili titė kadais stovėjo. Ir mažoji vien ten tiesė rankelę ir verksmingai prašė:

— Duod, duod, duod...

Nuo to laiko kūdikius lyg koks nelabasis apsedo: niekaip nebenorėjo sėdėti asloje, vis veržėsi oran ir oran. Užrakįs močia, išeidama, užriš pančiu, užrems mietu,—mergelės knebinės, knebinės ir atsidaro; atsidaro ir išeina laukan. Vakaraę ieškok jų! Močia pyko, mušė, bet nieko neįveikė.

Vieną kartą, ilgesniam laikui išeidama, močia yč baisiai ingrasė mergelėms niekur neiti iš namų. Kaip tik tą dieną jos išėjo ir ėjo-ėjo, kur tik akys vedė. Perėjo vieną miškelį, antrame paklydo. Pul-

dinėjo, verkė visą dieną ir naktį, kol antrą dieną kažkas jų neišgirdo ir netyčiomis negavo žinoti, kieno tai vaikai. Dabar močiai atsirado naujo rūpesčio. Nors į darbus nebeik! Bet kaip neisi? Reikia eiti: dar užmuš tįjūnas. Ir sumanė, ko neprietelis nesumano: išeidama, ėmė vyresniąją mergelę rišti; vienu galu virvės apjuosia mergytę, antrą galą stipriai pririša prie stalo kojos. Taip ir palieka, inbaidžiusi, kad jei nebus pirkelėje, meška, vilkas pagriebs už durų, ar žydas, čigonas pagaus ir, įsidėjęs maišan, nusineš vėl tan miškan, kur buvo paklydusios.

Gyvų kūnų plėšimasi iš kalėjimo močia savo ranka sustabdė. Mergelės "nurimo", t. y. vėl ėmė nepaliaudamos rėkti iš bado, nuobodžio ir bailės. Suvalgiusios duoną, lupinédavo nuo aslos juodą purvo plutą, kur pačios susiteršdavo, ir valgė. Valgė ir sakė: gardu. Rėkė ir—augo.

Augo? Ne, neaugo, bet kerėjo: ne augštyn, bet platyn. Galvelės darėsi didžiulės-didžiulės, kaip puodai; kaltūnai dideli-dideli, kaip gluosnių vainikai, kojelės išsižergė, sukumpo; alkūnėlės atsikišo, prie šonų nebesišliejo. Ir taip išsikėtusios, jokio balso negirdėdamos, jokio įvairumo, margumo nematydamos, nieko nekalbėdamos, tik rėkdamos, sėdėjo prieš kita - kitą tos vargo vergės. Rėkė nuo ryto ligi vakaro iš kažin-kokio, lyg nervų, skausmo. Ir tapo tas rėksmas neatimama dalis galinių pirkelės, kaip kitų esti spryskas ar čukure lentoje išpiauti arkliai. Ir apsirato sodiečiai su tuo rėksmu, ir ėmė manyti, kad taip ir reikia galinių pirkelai. Ir niekas jos nežiūrėjo. Tik kits-kitam pasakojo, jog galinių mergiotės baigia "šulinį verkti".

Berniokai - piemeniukai, nebežinodami, ką čia daugiau beištaisius, susitardavo eiti "kvailių baidytų". Baisu buvo net į tą šalį eiti; dar baisiau pro langelį, kaip pro vilko akį, vidun pasižiūrėti. Bet žingeidumas priveikdavo, ir jie, visi užtirpę, stypčiodami, gretindavosi į pirkelę. Patys išbailindami, imdavo pasienyje ūkti, nernenti, krapštyties, belsties. Viduje kildavo dar didesnis rėksmas, kol, piemenims apnikus langelius, bailė visiškai atimdavo žadą mergelėms. Abiem delnais iš šalių užsidėdami, piemens išiveizdėdavo į vidų, kaip mergiotės sėdi, kaip pririštos, kaip susiteršusios, kaip biauriai nešvariai mėlynos, kuone tokios-pat, kaip pirkelės sienos, kokios jų didelės akys, kuriomis žiūri teiraudamosi, kokios čia meškos ar žydai lenda pro langus, — ir šaltis kailį nukrato. Mergelių išgąstis ir baidytojams sukraipo veidelius; tad dar sykį kištelėje, kiek tik galėdami, ilgesnį liežuvį, dar belstelėje, kaip tik beišmanydami, baisiau, sprunka atgal, ir jau gana esti to žiūrėjimo ir baidymo visai savaitei, jei ne visam mėnesiui.

Ne, kas tuomet matė tas akeles, tas ir aštuonioms dešimtims metų praėjus jų nebeužmirš! Be anos, trumpą laiką švietusios, degtukų dėžutės, pirkelėje švietė dar keturios taip-pat skaisčiai žydrios, spilkos —mergiotė akys. Liga, nervų iš bailės gėdimas, veidelių liesumas, taip išplėtė tas akeles,

kad, žiūrint, rodės, nieko nebematei: nei kokia nosis, nei koks smakras, tik matei vienas akis, it pelėdos kaktoje. Pasišiaušę kaltūnai darė jas dar panašesnes į pelėdą. Ir kaip tos akys sustingo iš baimės, taip jos ir pasiliko išplėtos ir, kaip mačios, nieko nebereiškiančios, stiklinės. Liko tas pats tik jų mėlynumas. Mergelių užgeso protelis; kitas apsigema kretinu, jos pasidarė.

Ir ėjo metai. Galinių "kvailės" mergelės jau neberėkė, nes jau buvo "pilnas šulinys jų ašarų"; nei kur beėjo. Galėjo ant vietos išsėdėti kiaurą dieną, nors močia jų neberaišiojo. Nė ko beprašė. Paduos duonos gabalą—tuo matu prarija, kaip šuo žarną, ir vėl sėdi, aplink graibos. Ir taip lig ke-liolikos metų gyveno "galinių kvailės". Gal būt ir kelias dešimtis būtų pragyvenusios, kad nebūtų tėvų-maitintojų nustojusios.

Buvo ruduo, pati kūlė. Kažinkas sugavo klojime paukštį ir dovanavo mažam ponaičiui. Tas baisiai džiaugėsi, visiems rodėsi ir paimti į rankas davinėjo, patsai katutes plodamas. Džiaugėsi ir jo tėveliai-ponai. Tik prinešus paukštį galinei ir jai padavus, spurst paukštis iš rankų ir nulėkė. Ponaitis sukliko ir net apvirto iš rėksmo. Visi subruzdė raminti, žadėjo kitą paukštį: nieko nebegelbėjo. Senis ponas pasiuto.

— Rykščiū!—sušuko.—Užplaksiu negyvai...

Ir šoko tįjūnai rykščiū. Vos gyva beužsirito galinė ant javų stuko ir ėmė iš ten pėdus mesti. O ausyse kaju mušė.

— Netesėsiu, nebetesėsiu... gana...

Atbėgo ir su rykštėmis.

— Gulkl — suriko.

Persizegnojo vargšė ir kad gi puls iš pat šelmens ant pliko pado, stačiai budeliams po kojų. Jie tvoti. Bet tuojau pajuto, kad paskutinioji. Liovėsi, pakėlė iš kraujo klanu, ir palaidojo dvaro kapuose.

Taip mergelės ir nebematė savo kankintojos-močios, kuri pati kankinė pabaigė amžių.

Tik tai matė vyras. Jis nieko nesakė, tik namo taip-pat nebegrįžo. Pasvirinėjo pro laukus; keletą kartų pernakvojo ant žmonos kapo. Į darbus nebėjo. Bet niekas jo nebedrįso ir bekviesti. Trečią ar ketvirtą dieną ir jį rado nebegyvą ties kapais. Tad ir jį palaidojo šalia žmonos-kankinės.

"Kvailės" liko vienos. Ir vėl ėmė rėkti, nes badas vidurius varžė. Viena-kita sodietė išpradžių mėtė jom dviem pro duris duonos. Kiti dar bailingiau ėmė vaikščioti pro šalį, kaip eidami pro kapą, kur gyvi palaidoti rėkia ir pagalbos šaukiasi. Būdavo dienų, kad ir niekas duonos neatnešdavo...

Ir rado abidvi "kvailes" ten-pat asloje, kur ke-liolika metų prasėdėjo, nebegyvas. Ir niekas nežinojo, ar kartu abidvi numirė ar ne, ir ar ilgai dar gyvoji rėkė prie negyvosios.

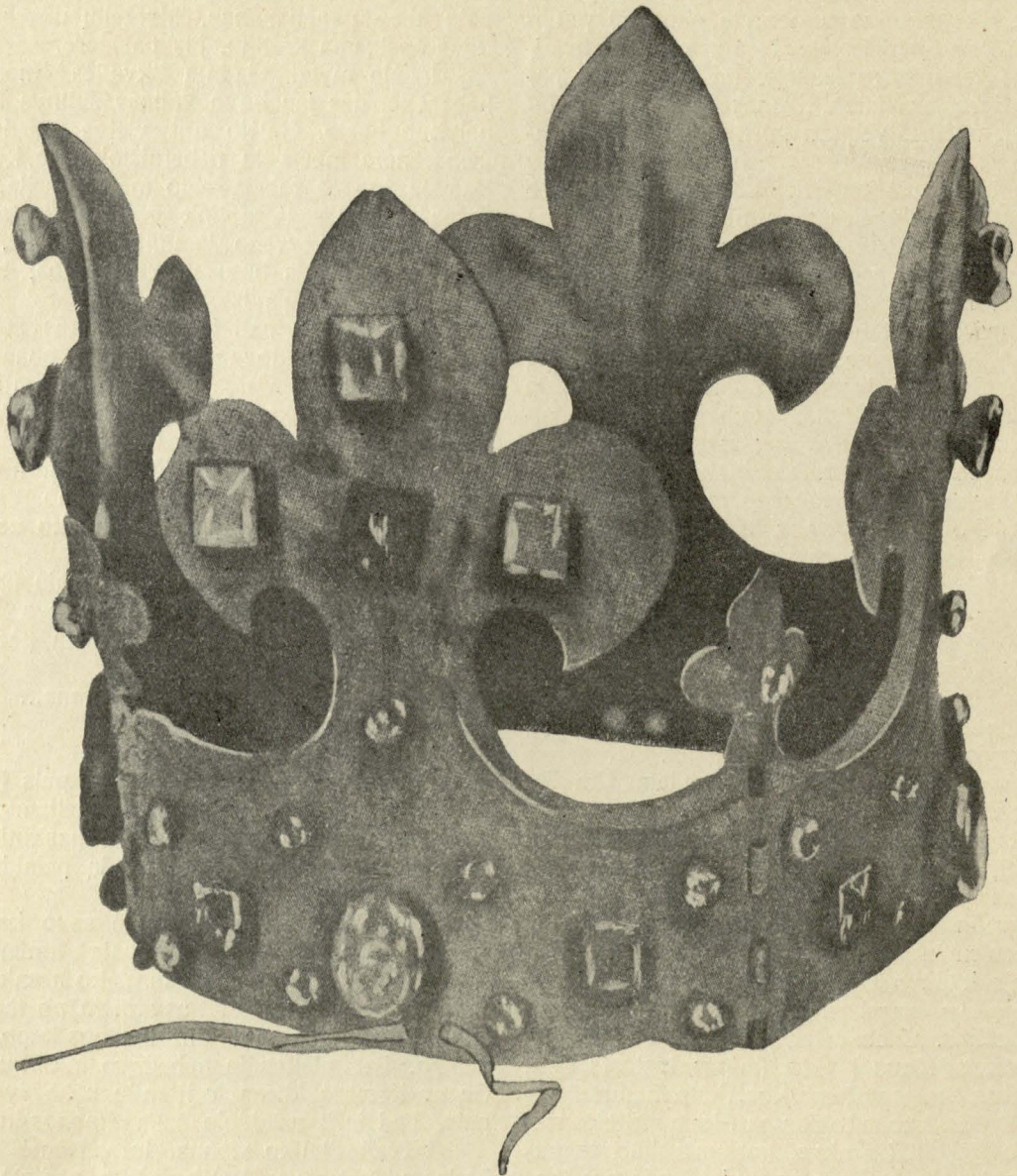
Sodiečiai abidvi palaidojo ant savo kapinių.

Klebonas dykai už jas varpais paskambino...

Visam gi sodžiui širdyje visam šimtui metų liko rakštis, kurios dabar nemėgsta krapštyti...

Rado Lietuvos karūną.

Kai šie metai sausio mėnesyje lenkai ryžos paskelbti padėję Vavelio gerybių eilėje senobinę karaliaus karūną, netikėtai rastą kaž-kur, lietuviai visai ėmė spėlioti. Vieni sakė, ar tik nebūsianti prieš trejus metus pagrobta iš Vytauto grabo Vilniaus katedros bažnyčioje, kiti spėjo, kad jei tas girdas, jog karūna buvusi rasta kame-nors kitur, nėsas vien pasaka, tad ar ne bus ji ta antroji karūna, kurią ciesorius Zigmantas, išplėšus lenkams jo siunčiamą Vytautui vainikuoti pirmąją, siuntė dar tokią-pat antrą Švitrigailai, kuri betgi, kaip žinome, jo taip-pat nepasiekė. Jei pirmasis spėjimas būtų teisingas, tai labai kompromituotų vieną Vilniaus pra-

lotą ir žinomą daktarą, kuriem tik padedant galėjo būti ta karūna vagčia paimta iš katedros. Tad nėra ko stebėtis, jog, po daugybės visokių lenkų istorikų išvedžiojimų, d-ras Liudvikas Koliankovski's viename laikraštyje ("Głos Narodu"), pagaliaus, ištarė savo nuomonę, kad, kaip antrieji spėja, tariamoji karūna buvusi skiriama būtent Švitrigailai. Tai jis remia šiais faktais:*)

" Mirus Vytautui, Švitrigaila kreipėsi į ciesorių Zigmantą karaliaus karūnos, pasižadėdamas sutikti su visomis Vytauto sąlygomis.

*) Žiūr. sutrumpintą "Kur. Lit." sausio 31 d. 1914.

Ciesorius nudžiugo ir nusprendė išsiųsti jam karūną, bet, prityrimo pamokytas, jau nebesiunčia jos su daugeliu pasiuntinių, bet slapčia, per Zagrebio vyskupą ir, rodos, kitu keliu, nes, ir tai karūnai nepasiekus Lietuvos, buvo kalbama apie daugelį Mažųjų Lenkų vietų, kur ji buvusi dingusi, ir net buvo sakoma, kad patekusi į Lvovą. Apie tai anuomet buvo plačiai kalbama, ir lietuviai ilgai tikėjo, kad lenkai pagrobę karūną ir paslėpę ją Vavelio gerybių išde, nes dar prie Senio Zigmanto Lietuvos diduomenė leido į jį tam tikrus pasiuntinius, prašydama, kad jaunutį karalaitį vainikuotų Vytauto karūna, lenkų pagrobta ir karaliaus išde laikoma. Kas jiems buvo atsakyta, nėra žinios, tačiau jie tikrai turėjo intikėti, joguei tos karūnos dar nebuvę išde”.

Tariamoji karūna susideda iš keturių dalių (vo-
kų), darančių lanką. Iš viršutinės lanko briaunos eina lilių pavidalo stilizuoti lapeliai, o visos tos dalys yra sujungtos nedidelėmis kabelėmis, perkštomis špilkele irgi su stilizuotos lilijos galūne. Be to, visa karūna apsaugstyta brangiais akmenimis, iš viso šešios dešimtys penkiais.

Taip tad, praslinkus penkiems amžiams, pagaliaus, atsirado viena Lietuvos karūna, kurią čia aprašėme ir dedame jos paveizdą.

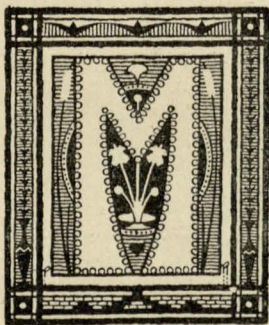
Ar ji bus paglemžta iš Vytauto grabo Vilniaus katedroje, ar šiaip jau kame rasta, gal kada-nors bus susekta. Šiaip ar taip nėsame tauta be ambicijos, ir negali būti mums vis lygu, kur turi būti padėta ir laikoma toliau taip brangi tautos liekana, kaip tas mūsų senovės liuosybės ženklas, kuriam tiek daug vargo padėjo mūsų didysis galinčius Vytautas.

Aplenkdami klausimą, koku būdu pakliuvo ta karūna vėl į lenkų rankas, turime rūpintis, kad bent po penkių amžių ją mums, pagaliaus, sugrąžintų, ir padėti ją ten, kame patys panorėsime. Gerai būtų, kad Lietuvių Mokslo Draugija, kuri dar taip neseniai yra apsaugojusi Vilniaus Pilies kalną nuo profanacijos, pasiimtų vesti tuo reikalu derybas. Jei lenkai reikalautų iš mūsų už tą karūną užmokėti, tai neabejojame, kad visuomenė tikrai rastų lėšų tam tikslui.

X.

G. Mopasanas.

Nelaisviai.

miške buvo taip tylu, kad galėjai girdėti sniegą krintant ant medžių. Jau nuo vidūdienio driko sniegas, aptraukdamas šakas ledo samanomis, dengdamas ant girios nudžiūvusių lapų ploną sidabrinį stogą, tiesdamas keliais be galo ilgą minkštą ir baltą kilimą ir didindamas miško tylą. Prie miško sargų namų durų jauna moteriškė, atsiraičius rankas, skaldė malkas. Ji buvo augšta, laiba, bet stipri, miško sargo duktė, užaugusi miške ir ištekėjusi už miško sargo.

Atsiliepė balsas iš trobos:

— Mes, Bertina, šį vakarą vienos namie, eik į pirknią. Mat jau naktis, gal kur klaidžioja prūsai arba vilkai.

Moteriškė, kapodama stuobri, atsakė:

— Tuoj, mama, tuoj. Aš jau pabaigiau. Nėra ko bijoti, dar tebėra šviesu.

Paskui sunešė sukapotas malkas į trobą, sukrovė prie krosnies ir išėjo daryti langinių, storų ąžuolinių langinių. Uždarinėjus, sugrižo, uždarė duris ir užstūmė didelę velkę.

Jos motyna, sena raukšlėta moteriškė, verpė prie žiburio.

— Man nepatinka, — tarė ji, — kad tėvo nėra namie. Tokiuo laiku vienoms moterims neįauku.

Duktė atsakė:

— O! aš taip-pat mokėčiau nupliekti vilką arba prūsą.

Ir akimis ji parodė didelį revolverį, kabantį ant sienos.

Jos vyras buvo paimtas į kariuomenę nuo pat pradžios, kaip prūsai inėjo į prancūzų žemę, ir abidvi moteriškės paliko prie jo tėvo, senio sargo Mikalojaus Pišono, kuris niekaip nenorėjo eiti iš savo namų ir karo metu pagyventi mieste.

Artimiausias miestas buvo Retelis, senobės tvirtuma, pastatyta augštai ant uolos. Miestelėnai, būdami dideli patrijotai, buvo nutarę, senu papročiu, užsidaryti ir ginties nuo vokiečių. Jau du kartu, karaliaujant Enrikui IV ir Liuvikui XIV, Retelio gyventojai buvo pagarsėję savo drąsumu. Ir šiuo kartu jie nusprendė nepasiduoti ar bent garbingai žūti prie savo miesto sienų.

Tam tikslui jie prisipirko armotų, šaudyklių, sutaisė savo miliciją ir ėmė kasdien mokyties. Visi: duonkepiei, mėsininkai, notarai, dailidės, knygininkai, net patys aptiekoriai iš eilės mokėsi mušto po dvi valandį. Jų viršininku buvo pastatytas Lavinis, buvęs dragūnų unter-aficeris, paskui galanterijos dalykų krautuvės savininkas. Tą krautuvę jis gavo kraičiaus, vezdamas pono Ravodano dukterį.

Jis turėjo plac-komendanto laipsnį. Visiems jauniems vyrams išėjus į armiją, savo pulką sutaisė iš tokių žmonių, kurie dar galėjo nešioti ginklus. Riebieji turėjo bėgioti gatvėmis tekini, kad šiek-tiek

pablogtų ir būtų vikresni, o silpnieji turėjo nešioti sunkius daiktus, kad jų raumens būtų stipresni.

Laukė ateinant prūsų. Bet prūsų vis nebuvo. Tečiau jie buvo nebetoli, nes jau du kartu jų žvalgai buvo atėję lig miško sargo Mikalojaus Pišono namų.

Senasis sargas, kuris buvo greitas, kaip kiškis, tuojau davė žinią miestui. Ilgai negaišdami nustatė armotas, bet priešininkas nesirodė.

Pišono gyvenimas buvo prie prūsų kelio į miestą. Jis du kartu per savaitę eidavo į miestą parsinešti valgomų daiktų ir ten papasakodavo, kas girdėti apylinkėje.

* * *

Tą dieną jis buvo išėjęs pranešti, kad užvakar, apie antrą valandą po pietų, buvęs pas jį sustojęs vokiečių pėstininkų būrelis ir paskui vėl tuojau sugrįžęs ir kad jų viršininkas kalbėjęs prancūziškai.

Eidamas iš namų, senis pasiėmė su savim du dideliu šuniu atsiginti nuo vilkų, kurie ėmė daryties labai pikti, ir įsakė moterims temstant gerai užsikišti duris.

Jaunoji nebijojo nieko, bet senoji labai drebėjo ir vis kartojo:

— Tai visa pasibaigs blogai, matysi, kad tai pasibaigs blogai.

Tą vakarą ji buvo dar neramesnė:

— Ar tu žinai, kuria valanda grįš tėvas? — klausė ji.

— O! tikrai ne anksčiau, kaip vienuolikėje. Kai pietauja pas viršininką, tai visuomet vėlai grįšta.

Ji pakabino ant ugnies katiliuką sriubai virti. Nustojus maišyti, išgirdo kaž-ką einant.

Ji prabilo:

— Kaž-kas vaikščioja po mišką, bus mažiau-sia kokie septyni-aštuoni žmonės.

Motyna išsigandusi sustabdė ratelį, sakydama:

— Viešpatie! vis dar tėvo nėra!

Tan žodin kaž-kas pabeldė į duris.

Moterims nieko neatsakius, pasigirdo kaž-kieno storas gomurio balsas:

— Atidarykite!

Paskui, patylėjęs, vėl tas pats balsas atsiliepė:

— Atidarykite! Jei ne, tai laušiu duris.

Bertina įsikišo į sijono kišenę revolverį ir, pridėjusi ausį prie durų, paklausė:

— Kas čia?

Balsas atsakė:

— Tai būrelis kareivių, kur užvakar čia buvo.

Moteriškė tarė:

— Ko tamstoms reikia?

— Esu paklydęs su savo kareiviais nuo pat ryto: toks didelis miškas. Atidarykite! Jei ne, tai laušiu duris.

Nebebuvo ko daryti. Atstūmė velkę ir, pravėrus duris, pamatė šešius vyrus, tuos pačius šešius prūsus, kurie buvo atėję užvakar. Ji drąsiai paklausė:

— Ko tamstos norite tuo metu?

Viršininkas vėl atsakė:

— Esu paklydęs... pažinau tuos namus. Nuo pat ryto nesu nieko valgęs, mano kareiviai taip-pat.

Bertina tarė:

— Šį vakarą esava tik mudvi su motyna.

Kareivis, kuris rodėsi teisingas žmogus, atsiliepė:

— Tai niekis. Mes nieko bloga nedarysime, tik duokite mums valgyti. Gi nebegalime paeiti iš bado ir nuovargio.

Sargienė, pasitraukus nuo durų, tarė:

— Prašom eiti.

Kareiviai sniegieni suėjo į trobą. Jie išrodė baisiai nuvargę.

Jaunoji moteriškė parodė į medinius suolus iš abiejų pusių didelio stalo.

— Prašom sėsti,—tarė ji,—aš tamstoms paruošiu sriubos. Tamstos tikrai išrodote pailsę.

Paskui ji vėl užkišo duris.

Vėl pripylė katilėlių vandens, ėmetė į jį sviesto ir pridėjo ropučių, paskui nukabino nuo sienos kąsnelį lašinių, lygiai perpiovė ir vieną pusę indėjo į katilėlį.

Visi šeši kareiviai alkanomis akimis sekė tą darbą. Padėję kertėje savo šautuvus ir kepure, tylėdami, kaip vaikai, laukė valgyti paduodant.

Motyna vėl sėdo verpti, nuolat bailiai žvalgydamos į kareivius. Troboje buvo girdėti vien ratelis birbint, ugnis spragsint ir vanduo kunkuliuojant.

Staiga kaž-koks keistas didelis ir duslus balsas prie-pat namų durų juos visus nugązdino.

Aficieris pašoko griebti šautuvo. Sargienė sustabdė jį juokdamos:

— Tai vilkai, — tarė ji. — Jie, kaip tamstos, išalkę.

Bet jis norėjo savo akimis pamatyti. Pravėręs duris, išvydo du dideliu pilku žvėriu, tuojau ėmusiu bėgti tolyn.

Sugrįžęs atsisėdo ir tarė:

— Nebūčiau tikėjęs.

Atnešė vakarienės ant stalo.

Kareiviai suskato valgyti... Rydami žiojosi ligi ausų.

Abidvi moters tylėdamos žiūrėjo, kaip jų rudos barzdos judėjo ir nyko jose roputės

Svečiai įsinorėjo gerti, ir sargienė nuėjo į rūšį atnešti obuolienės. Ilgai ten užtruko. Revoliucijos metu ta rūšis buvusi vieta kaliniams laikyti ir pasislėpti. Ineiti į ją reikėjo laiptais pro virtuvę. Iš viršaus buvo uždaroma stromis durimis.

Sugrįžus Bertina nesitvėrė juokais ir juokėsi sau viena. Atnešė vokiečiams pilną indą gėrimo.

Paskui ir ji pavalgė vakarienės kartu su motyna.

Pavalgę, kareiviai tuojau visi šeši sumigo apie stalą. Kartais kieno galva pasvirėdavo žemyn ir kaktą suduodavo į lentą; tas, pabudęs, tuojau pakildavo.

Bertina tarė aficeriui:

— Gulkite tamstos prie krosnies, pakaks vietos visiems šešiams. Aš su motyna eisiu į savo kambarį.

Ir abidvi moters nuėjo į tą kambarį. Prūsai aiškiai girdėjo jas rakinant duris ir vaikščiojant kiek laiko: paskuj viskas nutilo.

Vokiečiai išsitiesė ant grindų, atsukę kojas į krosnį ir po galvų pasidėję susuktus apsiaustus. Ne-trukus, visi šeši ėmė smarkiai knarkti šešiais įvai-riais balsais.

Jie buvo jau gerai įmigę, kaip staiga kaž-kas iššovė, tartum prie pat namų sienos. Kareiviai tuo-jau pakilo. Po to pasigirdo du, paskui dar trys šūviai.

Atsitarė durys, ir išoko vienmarškinė sargienė, išsigandusi, basa ir sa žvake rankoje.

— Prancūzai eina! — sušuko ji. Bus bent du šimtu žmonių. Jei tamstas čia rastų, sudegintų namus. Lipkite tuojau į rūsį, tik nebildėkite. Jei bil-dėsite, mes visi pražūsime.

Aficeris nusigandęs atsakė:

— Gerai, gerai. Tik per kur mums lipti?

Jaunoji moteriškė skubiai pakėlė sunkias rū-sies dureles, ir visi šeši vyrai sulindo, kaip į urvą. Ėjo žemyn atatupsti, kad nenukristų nuo laiptų.

Išnykus paskutiniam kiveriui, Bertina užvožė sunkiąsias dureles, užrakino spyna ir ėmė juokties iš džiaugsmo, tartum norėdama šokti ant nelaisvių galvų.

Uždaryti kaip akmeninėje dėžėje, jie tylėjo pa-tamsy. Oras tebuvo matyti pro mažą, geležiniais virbalais išpintą, langelį.

Bertina vėl sukūrė ugnį, užkaitė katiliuką ir ėmė virti sriubą.

— Tėvas bus nuvargęs šią naktį,—tarė ji sau.

Paskui ji atsistėjo ir ėmė laukti. Visoje troboje buvo tylu, tik vienas sienos laikrodis taksėjo.

Kartais nekantraudama pažvelgdavo į tą laik-rodį:

— Kaip greitai eina laikas.

Netrukus išgirdo šnekant po savo kojų. Tai mat prūsai, pagaliaus, suprato esą apgauti. Aficeris palipėjo laiptais augštyn ir, padunksenęs kumstimi į rūsies dureles, sušuko:

— Atidarykit!

Atsikėlusį priėjo prie durelių ir mėgzdydama atsakė:

— Ko sveikas nori?

— Atidaryk!

— Nedarysiu.

Vokietis papyko.

— Atidaryk! Jei ne, tai duris laušiu!

Ji ėmė kvatoties.

— Laušk, kiek tik sveikas nori.

Aficeris ėmė šautuvo drūtgaliu mušti ažuolines duris, kurios buvo viršum jo galvos. Bet ir rąstas vargiai būtų išmušęs tas dureles.

Sargienė išgirdo jį nulipant žėnyn. Paskui visi kareiviai po kits-kito mėgino prilipę atidaryti du-ris. Bet jų darbas buvo tuščias. Tuomet visi nuli-po žėmėn ir ėmė tarties.

Jaunoji moteriškė nuėjo, atsitarė priesienio du-ris ir, iškišus į orą galvą, ėmė klausyties.

Toli buvo girdėti lojant. Sušvilpė, ir beveik tuojau du dideliu šūns, išbėgę iš patamsio, šoko jai ant pečių, sukdami uodegas. Ji juos pagavo už kaklų ir nebedavė lakstyti. Paskui ji, kiek galėda-ma, suriko:

— Uū, tetuš!

Atsiliepė balsas, dar toli:

— Uū, Bertin!

Palaukus kelias sekundas, ji vėl sušuko:

— Uū, tetuš!

Atsiliepė balsas daug arčiau:

— Uū, Bertin!

Sargienė vėl sušuko:

— Neik pro rūsies langelį! Prūsai rūsyje!

Po valandėlės tarp medžių pasirodė didelio vy-ro stovykla. Jis stebėdamasis paklausė:

— Prūsai rūsyje? O ką jie ten veikia?

Jaunoji moteriškė ėmė juokties:

— Tie, kur užvakar buvo. Jie buvo paklydę miške, aš juos uždariau rūsyje.

Ir ji papasakojo, kaip ji juos pirma nugązdinu-si revolverio šūviais, paskui uždariusi rūsyje.

Senis susirūpinęs paklausė:

— Ką gi mes su jais darysime?

Ji atsakė:

— Pašaukti poną Lavinį su jo kariuomene.

Jis juos paims į nelaisvę. Jis bus tuo patenkintas.

Pišonas juokdamasis atsakė:

— Tikrai jis bus patenkintas.

Duktė tarė:

— Išviriau sriubos, dabar pavalgyk, paskui eik į miestą.

Senis atsistėjo prie stalo ir ėmė valgyti sriubą. Šūnims taip-pat davė po pilną lėkštę.

Prūsai, išgirdę kalbant, nutilo.

Po penkiolikos minučių sargas vėl išėjo iš na-mų. Bertina pasirėmus ėmė laukti.

Nelaisviai pradėjo neberimti. Jie ėmė rėkoti, šaukti ir šautuvų galais nuolat duksentį į tvirtąsias rūsies dureles.

Paskui pro langelį jie pradėjo šaudyti, be ne-išgirstų jų kartais koks vokiečių būrelis, jei eitų pro šalį.

Sargienė nejudėjo; bet tas jų trukšmas ją er-zino ir pykdė. Ji norėjo juos primušti, kad tylėtų.

Jos nekantrumas vis didėjo: nuolat žvalgėsi į laikrodį ir skaitė minutes.

Jau praslinko pusantros valandos, kaip tėvas buvo išėjęs. Ji galvojo:

— Dabar jis jau bus mieste. Dabar jis jau pa-sakoja ponui Lavinui, kuris pablykšta del to atsi-tikimo ir tuojau šaukia tarnaitę, kad neštų rūbus ir ginklus. Jau muša bugnus gatvėse. Išsigandę žmonės kiša galvas pro langus. Kareiviai, pusiau apsilvilkę, šoka iš savo butų, tebesijuozdami diržus, bėga į viršininko namus. Paskui visa kariuomenė, tėvo vedama, brenda per sniegą mišku.

Dar kartą pažvelgė į laikrodį.

— Už valandos jie bus jau čia, — tarė ji.

Ją paėmė baisus nekantrumas. Minutės jai ro-dėsi be galo. Kaip buvo ilga!

Pagaliaus praėjo laikas, kuris jos buvo paskir-tas ateiti kareiviams.

Ji vėl atsitarė duris pasiklaudyti. Pamatė at-sargiai einantį žmogų. Išsigandus suriko. Tai buvo jos tėvas.

Jis tarė:

— Jie siunčia mane pažiūrėti, ar nėra kokio pavojaus.

— Ne, jokio.

Tuomet jis nakties tamsumoje smarkiai sušvilpė. Netrukus iš medžių išėjo dešims vyrų. Tai buvo avangardas.

Jiems artinantis, sargas nuolat rėkė:

— Neikite pro rūsies langelį, neikite pro langelį.

Pirmiau atėję rodė paskiau atėjusiems tą baisųjį langelį!

Pagaliaus, pasirodė visas pulkas:

du šimtu kareivių. Kiekvienas kareivis turėjo po du šimtu šovinių.

Ponas Lavinis drebėdamas apstatė juos aplink sargo namus iš visų pusių, palikęs tuščią vieną vietą ties maža juoda skylė, prie-pat žemės, pro kurią iš rūsies buvo matyti truputis oro.

Paskui jis inėjo į trobą ir gerai išsiklausinėjo, kaip išrodo prūsai, kurie taip tylėjo, tartum jų nebūtų buvę rūsyje, tartum būtų išskridę pro langelį.

Lavinis pabeldė koja į duris ir pašaukė:

— Pone aficeri!

Vokietis nieko neatsakė.

Viršininkas vėl pašaukė:

— Pone aficeri!

Bet jis tylėjo. Dvidešims minučių jis šaukė aficerį pasiduoti su ginklais ir amunicija, žadėdamas neimti jam gyvybės ir atiduoti jiems visiems prideramą kareiviams pagarbą. Bet jis negalėjo gauti jokio atsakymo. Padėjimas buvo sunkus.

Kareiviai trepsėjo kojomis po sniegą, mušė rankomis per pečius, kaip paprastai daro sušalę vežėjai, ir smalsiomis akimis žiūrėjo į langelį, norėdami pro jį praeiti.

Pagaliaus, vienas vikrus kareivis pasidrasinęs išibygėjo ir pralėkė pro langelį. Pavyko. Nelaisviai tylėjo, kaip negyvi.

Vienas sušuko:

Ten nieko nėra!

Ir antras kareivis skubindamas prabėgo pro baisųjį langelį. Toliau tokiuo pat būdu prabėgo trečias ir ketvirtas. Paskui kartas - nuo - karto, kaip žaizdami vaikai, ėmė bėgioti po kits-kito visi kareiviai. Pasišildyti jie susikūrė ugnį.

Kaž-kas sušuko:

Dabar tau, Maluazonai!

Maluazonas buvo riebus duonkepys; iš jo storo pilvo draugai nuolat juokus darydavo.

Jis svyravo. Iš jo visi juokėsi. Pagaliaus, jis nusprendė ir ėmė dusdamas bėgti mažais žingsneliais. Bėgant jam net pilvas judėjo.

Visas kareivių būrys leipo juokais. Kiti drąsindami šaukė:

— Bravo, bravo!

Jis jau nuėjo du trečdaliu kelio, iš langelio blikstelėjo pailga raudona ugnelė. Pasigirdo šūvis, ir, baisiai šukterėjęs, storapilvis duonkepys išvirtu ant nosies.

Niekas nešoko gelbėti. Jis pats ropomis išsikrapštė iš sniego ir, pasitraukęs iš tos baisios vietos, tuojau apalpo.

Vokiečiai jam įvarė kulipką į šlaunies taukus. Išspradžios buvo visi nusigandę, paskui vėl ėmė juokties.

Viršininkas Lavinis išėjo ant sargo namų slenksčio. Jis buvo tik sugalvojęs planą užpulti.

Tvirtu balsu sušuko:

— Cinkiniukas Planšiuatas ir jo darbininkai! Trys vyrai prisiartinio.

— Nuimkite nuo namų palašus!

Per penkioliką minučių atnešė viršininkui dešimties sieksnių ilgumo palašą.

— Paskui jis liepė pragręžti, tik labai atsargiai, rūsies durelėse apskritą maža skylę ir, pritaęsęs prie tos skylės pompą, tarė džiaugdamasis:

— Dabar mes vokietėlius pagirdysim!

Pasakius jam tuos žodžius, visi kareiviai trukšmingu balsu sušuko "ura". Jų džiaugsmas buvo neapsakomas. Darbui dirbti viršininkas paskirstė kareivius į būrelius, kurie turėjo mainyties kas penkios minutės. Paskui jis sukamandojo:

— Pompuokite!

Ėmė pompuoti. Vanduo, nubėgęs palašu, teškėdamas laiptais krito į rūsies dugnį.

Laukė.

Praėjo valanda, paskui dvi, paskui trys.

Viršininkas nekantraudamas vaikščiojo po virtuvę, pridėjęs ausį prie žemės klausė, ką veikia prūsai, ir nuolat savęs klausė, kada jie pasiduosią.

Galų gale jie pradėjo brazdėti. Girdėti buvo juos judinant statines ir kalbantis.

Apie ryto aštuntą valandą vienas vokietys atsiliepė pro langelį:

— Norėčiau pakalbėti su ponu viršininku.

Lavinis atsakė neidamas arti prie lango:

— Tamstos pasiduosiate?

— Pasiduosame.

— Tai išmeskite šautuvus pro langą.

Ir jie išmetė visus savo ginklus. Tas pats balsas vėl atsiliepė:

— Daugiau nebeturime. Skubinkite, mes skendame!

Viršininkas sukamandojo:

— Sustokite!

Darbininkai nustojo pompavę.

Pristatęs pilną virtuvę kareivių atkištais šautuvais, viršininkas pats pakėlė rūsies ažuolines dureles.

Pasirodė keturios šlapios galvos, keturios galvos ilgais geltonais plaukais, ir netrukus visi šeši vokiečiai, paskui kits-kitą, permirkę, drebėdami ir nusigandę, išlipo iš rūsies.

Jie buvo suimti ir surišti.

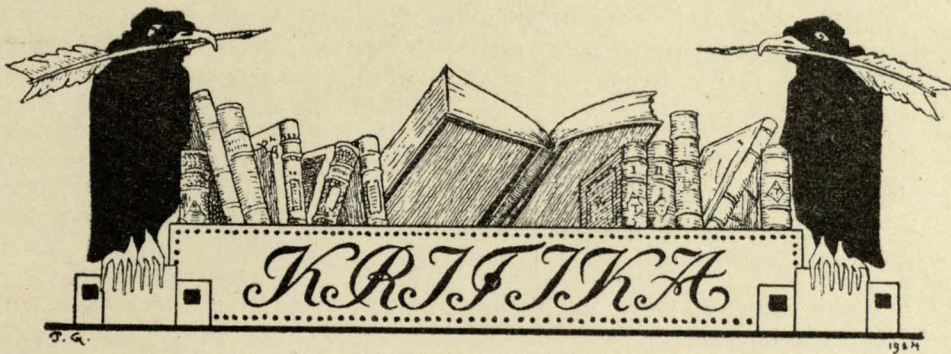
Paskui, bijodami netikėto užpuolimo, tuojau grįžo į miestą, padaliję visą pulką į du būriu. Vienas vedė nelaisvius, antras nešė ant matracu, uždėto ant karčių, pažeistąjį duonkepį.

Sugrįžo į Retelį didžiausia iškilme.

Ponas Lavinis gavo ordeną, kad suėmė prūsų avangardą, o riebusis duonkepys gavo medalį, kad buvo neprietelio pažeistas.

Vertė J. BI.

Dobilas. "Bludas arba Lietuva buvusios Rossijos revoliucijos mete". Romanas. Išleido J. Dobilas Tilžėje 1912 m. 428 p. Kaina 1 r. 50 kap. Sukrauta M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyne Vilniuje.

Knyga stora ir iš stuomens, ir iš liemens. Kaip pusėtina žąsis. Išspauzdinta dailliomis cicero raidėmis, kurių taip bijo mūsų leidėjai — kad leidinys nepabrangėtų keliomis kapeikomis. Karabelninkų, pauperių dvasia!

Žiūrėk, jau bus antri metai, kaip J. Dobilas komisionierius Slapelis inteikė "Blūdą" vienai redakcijai, kad parašytų recenziją, o ji tą darbą pavedė man. Aš apsiėmiau — laiko tuomet turėjau gana — ir šokau skaityti. Bet darbas nėjo sparčiai. Lapai tokie dideli... Autorius ir jo veikėjai, pasirodė, taip sunku sekti; toks biaurus tasai storažievis zakristininkas Kuprevičius, taip ilgai ir nuobodžiai jis ieško staršinos Bajoriūno!.. Tad šiaip-ne-taip pervertus, kažin, kelioliką puslapį, toje vietoje ir pasiliko knyga gerai pusei metų atvirsčia. Barė mane redakcija už neatliktą darbą; nekantraudama keikė ir piktžodžiavo. Pyko komisionierius, veltui indavęs ekzemplorių, nesusilaukdamas reklamos — kad kiltų bent koks trukšmas, ir mūsų inteligentija imtų tos knygos indomauti. Jaučiaus kaltas, bet, tikrų tinginių-lietuvų papročiu, nedirbau.

"Draugija" tuo laiku suskubo kun. Maliauskio lūpomis "Blūdą" iškoneveikti. "Lietuvos Žinios" suskubo jį pirmuoju (suprask: pačiu geruoju) lietuvių romanu pavadinti. Nebeatmenu, kuris studentas suskubo net referatą apie jį parašyti ir draugų susirinkime viešai paskaityti. Aš vis labiau jaučiaus kaltas ir vis delto nebeskaičiau.

Kad bent sumažinus savo kaltybę, ėmiau "Blūdą" populiarizuoti. Kaip tik pasisuks koks inteligentas — aš tuoj jam šmakšt knygą.

— Skaityk! Tai esąs pirmas romanas!..

Gražinant, vis klausdavau:

— Na, kaip gi?

Ir negalėdavau gana atsistebėti, kad vis man atsakydavo nei šiaip nei taip; lyg susigėdė, lyg nenorėdami išreikšti tikros savo nuomonės, lyg per prievartą mezdami keletą spėjimų, kad tik greičiau tavimi atsikratytų:

— Nuobodi... Labai didelė... Neturiu kantrybės... Neturiu tiek daug laiko vienam veikalui skirti... Protokolų rinkinys...

Viena gi mokytoja, pratūrėjusi knygą lygiai keturius mėnesius, visai atvirai prisipažino:

— Daryk, ką nori!.. Privariau net ligi 69 puslapio. Žiūrėk! net tos lankos klaidingą numeraciją atitaisiau. Bet kaip sustojau, taip ir nebeturiu energijos toliau skaityti...

Ačiū! Ji man atvėrė akis, jog ir kiti "Blūdo" skaitytojai, neskiriant, tur-būt, nė paties "Lietuvos Žinių" recenzento, nei šį nei tą paisto atmintinai, visai nedžug tepasiskaitė. Kad ir tie protokolai: jokių panašumų į protokolus "Blūde", paskui pasirodė, nėsama. Viena tebuvo iš viso to aišku: "Blūdas" netesi pagauti skaitytoją ir išlaikyti pagautą ligi - pat galo. Kaip kiti pasakojimai. "Blūdas" nežada būti populerus veikalas ir savo didumu pasiimti mūsų literatūroje prideramą jam vietą.

Studentas ryžoši visus tuos 428 didelius puslapius paskaityti ir net referatą sulipdyti gal tik delto, kad jam burtas krito atlikti tą nemalonų darbą; kaip kad vienam nelaimingam anarchistui krinta bomba mesti ir drauge savo galva paguldyti, ar kas panašaus; kaip kad man, štai, krito recenzija parašyti.

Krito — tai krito: ką gi bepadarysi. Nesusi-klausant, nėra organizacijos. Tęsiaus — tai tęsiaus, kol vienas-kitas, palioves kilioti, nepradėjo užtatai girti.

— Gerai, girdi, ir darai, tylomis paniekdamas tą kunigų pamfletą! Dar į puikybę pakelsi jo autorių ir jo "menką ratelį draugų, padėjusių tiek rašant, tiek leidžiant tą veikalą", už ką jam iš autorius "širdies pirmučiausiai veržiasi nuoširdžių-nuoširdingiausias (tatai, net trilypis!!!) dėkingumas", kaip pasakyta įžangoje.

To buvo gana. Tokie pagyrimai, pagaliaus, visai nusvėrė mano valią... Gi, Dievui padedant, ir paskaičiau gražiai ligi - pat paskutinio patetingojo atsidūksėjimo:

"Naujo judėjimo Lietuvoje jis (vyriausias romano veikėjas — staršina Bajorūnas) menkai tesuprato ir menkai prie jo teprisidėjo, nors kunigėlis ir pranašavo, jog iš tokių turinti išeiti Lietuvai dvasios bajorija, tečiau vilties nenustokime ir kantriai laukime jo (sūnaus) Petriuko" (428).

Po to painaus sakinio padėjęs didelį:—Amen—
tebūnie Petriukas didesnis už tėvą revoliucionie-
rius!—iškėlęs trukšmingas "abangas" (be svaigsta-
mųjų gėralų!) — štai, pagaliaus, ir darbo, nors an-
trais metais, imuos.

Dobilui patiko ir "L. Žinios" sutiko "Blūdą" pa-
vadinti romanu ir dar — "Lietuva buvusios Ro-
sijos revoliucijos mete". Nė vienas, nė antras var-
das jam netinka.

"Blūdas" tiek tėra romanai, kiek, sakysime,
Dantės "Dieviškoji" yra komedija. Senovėje ko-
medijomis, o viduramžiuose romanais vadindavo
platesnę rūšį literatūros veikalų. Šiandieną tais var-
dais bevaadiname labai siaurą rūšį: komedija — ju-
okingą, o romanu — meilingą, būtent, meilės pilną,
veikalą; toki, kur didžioji sudėjimo dalis ar net
visas apmatas — meilė ir iš jos kyla veiksmai; kur
kiti, pašaliniai dalykai tevartojami ataudams, išda-
binti, išvarsinti, išivairinti, skaistumams ir šešeliams
padidinti.

Bajoriūnui, dar visiškai jaunučiukui, buvo įstri-
gusi kaimyno tarnaitė Jevutė. Ji sužadino jo pir-
mąją mailę, pirmąjį ilgėjimąsi moteriškos. Kilusį jau-
niklio nerimą ir jo kovą Dobilas aprašė tikrai ta-
lentingai; juo, kad paprastomis scenomis. Ir ta da-
lis knygos bene bus visų-gražioji. Veikiai, tečiau, pa-
sidavęs labai dorų tėvų, ypač motynos, intakai, nu-
sikrato Jevute ir ir veda šiurkščią (Dobilas sako:
rupią), kvailą, bet mėsingą Dalbyčią. Su ja turi pul-
kelį vaikų; džiaugiasi, guldamas "prie minkšto jos
kūnelio" (ter), ir Jevutę tik kada-ne-kada, it sa-
pno blūdą, bemini. Nėmaž del to nebekovoja su
savimi, nes tas atminimas jo gyvenime ir santy-
kiuose su žmona nieko nebesveria.

Blūdyti Bajoriūnas ima ne iš meilės, tik iš nau-
jai susidarantių santykių tarp jo, giliausiai tikinčio
krikščionies-kataliko, pamaldžiausio lietuvių so-
diečio ir naujos laiko dvasios, o paskui krikščionybės
priešininko ir pagonijos lygybės garbintojo —
socialisto. Ir vien delto, išimtinai delto, Bajoriūnas
blūdija bent per 300 puslapių iš visų 428. Dobilas
iš viso vieko tempėsi padaryti ne romaną, tik gilų
ir plačių-plačiausią Bajoriūno-religiomano psicholo-
gijos analizę. Kaip lenkas Dąbrowski's prieš 20 metų
pamėgino ištisoje knygoje padaryti analizę mirštan-
čio tuberkulininko psichikos. (Ž. jo "Šmierc").

Tokiems veikalams, kaip "Šmierc", "Bez do-
gmatu", "Blūdas" ir k. t. romano vardas netinka,
kad ir yr ten bent-kiek meilės. Kur be jos ap-
siejnama?

Dar mažiau "Blūdai" tinka pretensingas antrinis,
bet pernelyg plačios reikšmės, vardas: "Lietuva b.
R. revoliucijos mete". Šitas vardas, verždamas skai-
tytoją laukti ypatingų dalykų ir apvildamas jį, vi-
są literatinę veikalą vertę sumažina ligi minimumo.
Kad to vardo nebūtų, į "Blūdą" žiūrėtumei, kaip rei-
kiant, vyriausiai — į paties Bajoriūno blūdą, kurs
kilo, beblūdiąnt visai Lietuvai drauge su visa Ru-
sija, ir pasibaigė, tik radus naują gyvenimo for-
mulą:

"Kiekvienas tarnauja Dievui savotiškai ir tar-
nauja taip, kaip Dievas nori, ir kad Dievas naudo-
jasi silpnais sutvėrimais, kokiais yra visi žmonės,
pasiekimui savo mums nežinomų prakilniausių ti-
kslų" (398).

Be Bajoriūno, tikrai ir nebeapgdomai išdūksta
persenusios kartos atstovas, vienas-vienos Giedrai-
čio Naujojo Sandoro knygos skaitytojas, gudragal-
vis Giedutis. Vargšas Bajoriūno įnamis Giltinė ir
idijotas jo svainis Dalba, buvo pradėję bijoti juo-
dašimčių ir, išsigandę paskalos, buvo atbėgę į Ba-
joriūnus, bet, niekur nieko bloga nematydami, vei-
kiai nurimo.

Nenurimsta, visą laiką blūdija, tik kunigai:
"kraugeris žvėris" dėkanas Usevičius, asketa jo
vikaras Kantička ir persenęs, visados persekiotas,
jų kaimynas klebonas Gumbelvičius su savo za-
kristininku Kuprevičium ir šeimininke Marcelka. Šie,
kiekvienas savotiškai, tebijo (veikale). Kad neatei-
tų Kurše jau užtanti ir gaisrais šviečianti revoliuci-
ja, kad "kunigų neišvaikytų ir jų bažnyčių nesu-
degintų". Bijo, ieško gynėjų, girdo urėdniką Skvor-
covą, stato sargybas, agituoja per pamokslus ir
šiaiip jau, vis kad žmonės gintų visųpirma kuni-
gus. Ypač nusitveria staršinos. Tai visas blūdas
ir jų.

Rusijos revoliucija "Blūde" vos-vos tepaliečia Lie-
tuvą. Tik vieną sykį atlaidų pavakarį pasirodo mie-
stelyje socialistas-revoliucionierius. Nieko nesaky-
damas, kas daryti, ko revoliucija nori, niekur nie-
ko nestumdamas, priplūsta ant krikščionybės, iš-
augština pagonybę ir Bajoriūne tesukelia tikėjimo
abejojimų; daugiau nieko. Dalba ir kiti revoliu-
cionieriaus visai nesupranta. Kai pradeda jis plū-
sti carą, policijos sukviesti driskiai jį suima, nuve-
da į kalėjimą. Ir "Blūdo" revoliucija pasibaigia. Pa-
silieka Bajoriūnas toliau su savo abejojimais ir da-
lykų nesutaikinimais grumties.

Kame gi čia laukiamoji Lietuva savo visu-
moje, perleidžianti baisųjį, netvarka pasižymėjusį
laiką? Jos nėra ir Dobilas jokios neturėjo teisės
savo Bajoriūną ir keletą išdūkusių iš klaidingos bai-
mės kunigų identifikuoti su Lietuva. Neturėjo tei-
sės suvedžioti skaitytojo, kurs visą savaitę gaišta,
veltui beieškodamas žadėtojo Lietuvos vaizdo; juo-
ba pirkėją, kurs brangiai moka už garsų rekla-
mos vardą.

— Be nedavė Dievas ir mums — jis mano —
kokį Sienkevičių, parašiusį neramiojo laiko epopėją
"Ogniem i mieczem", ar Viktorą Hugo — "Nusidė-
jimą — 1793 m...."

Ir randa arba istorijos melą, arba netikusį var-
sininką, kurs piešia ne didįjį Lietuvos revoliucijos
meto paveikslą, bet tik vieną jos užpečkį — klebo-
niją; ir tam darbai ima ne aliejaus dažų, tik pra-
stų-prasčiausios ochros, kuria nė virtuvių krosnių
šiandien nebedažo. Dobilas Lietuvą savo "Blūde" su-
fabrikavo ir apšmeižė...

Ne Bajoriūnai ir Usevičiai su K-o blūdijo 1905
metais, bet visa Lietuva, kaip ji beesanti; visi jos
luomai, sluogsniai, sritys: valstiečiai, dvarininkai,
kunigai (šie bene kuomažiausiai), žydai, pirkkliai,

amatninkai, valdininkai, tarnai, lobininkai, kaimynai; vyrai ir moters—visi, visi.

Kaip Lietuva blūdijo? Religiomanija ir religiofobija? Buvo ir to, tik nevisuodaugiausia. Tai buvo tik priedas, kuo-ne baigiamasis dalykas. Partijos, tiesa, į savo programas įsirašydavo kardinalinį punktą — prieš kunigus, kaipo apskritai prieš privileijuotą luomą arba kaipo prieš siekiančius palaikyti savo rankose hegemoniją ant visuomenės dvasios; klierikalus tatau. Bet aš, nors po visas partijas ir atsitikimus painiojaus, neesu matęs, nei girdėjęs, nei proklamacijose skaitęs, kad mūsų Lietuvių, ne latvių, revoliucija būtųėjusi prieš pačias bažnyčias ir kunigų asmenis. Obalsis buvo—nieko nenaikinti ir kraujo nelieti; nebent ginantis. Tai atmina visi dalyvavę Didžiajame Vilniaus Seime ir rankų pakėlimu pasižadėję taip elgties. Ir tikrai taip elgėsi. Kiekviena proga patys karštieji socialistai po daug sykių inkalbinėdavo minioms: nieko neskriausti, jokių trobesių medeginti, miškų nekirsti, nieko nenaikinti, nes tai—tautos turtas, nes taip nusiskriaustų patys save. Pirmas rūpestis—atmainyti esamąją valdymo tvarką—decentralizuoties, autonomizuoties—ir tik tada telyginti "namų" (su-prask; provincijos) dalykus.

Cia dar ne blūdas, bet gražus visuomenės sąmonės pakilimas. Blūdas prasidėjo tada, kai prasidėjo savavalybė, kai viso to ėmė nebeklausyti. Bet kas sauvaliavo? Ar tvirtai organizuoti socialistai? Ne! Sauvaliavo netvarkoje pablūdusios visuomenės drumzlės: chuliganai, giltininkai, girtuoklėliai-ištivirkėliai, žulikėliai plėšikai ar kerštininkai sodiečiai. Kai vieni tvarkė savo valdymąsi, šalindami valdininkus, kiti dvaro miško kirto ar pinigų kai-kam bent-kiek atėmė. Dveitas dvarų klojimų sudeginta, dveitas teroro aktų padaryta.

Visuomenė, visa tai matydama, gražiai nuvokė, ką nuo ko skirti; bijojo chuliganų, juodašimčių, ir visai nebijojo socialistų-rovoliucionierių Eidavo net jų pasiklausyti. Taip-pat niekam širdis nesuvirpėjo už bažnyčias ir už kunigus, kurie arba patys dalyvavo judėjime, arba sėdėjo ramiai, bent nesipriešindami, ome atspėdami, kaip išlaikyti savo ramybė.

Aš negįsiu, kad Dobilas aprašomųjų tipų visai nėra ar nebuvo. Pasaulis taip margas! Aš tik sakau prieš iškėlimą antraeilių arba net pastareilių gaivalų į pirmaeilius, nes taip nebuvo ir tai neteisybė. Usevičiai su Kantičkomis ir Bajoriūnais nei Lietuvos, nei, pagaliau, kunigijos neatstovavo, ir Dobilas "Blūdas" ne "Lietuva buvusios Rosijos revoliucijos mete", bet tendentinga katolikofobija ir kunigofobija.

Religijos dalykuose Dobilas neintariamas. Jo vyriausias veikėjas naują gyvenimo formulą susidarė, painų gyvenimo klausimą riša religijos logika.

Bet su katalikybės formulomis autorius dažnokai nesutinka. Tas dvejojumas "Blūde" lengva pasergėti.

... Lietuva velka tankiausiai nereikalingos (?) tikybos našta (85).

... Geros mintys esą (?) tik tos, kurias inkvėpia Dievas (175).

... Apskritą baltą duonos kąsnelį (?), indėtą į monstranciją... tą brangenybę (?) nešė (261).

... To dievobaimingumo, kuris, viršaičio nuomone (?), buvo didžiausias ir brangiausias dalykas ant žemės (308).

... Ta krikščionija, kuri panėrusi varguolius ašarose (?), kad leidus ponams ir kunigams plaukyti visokiuose, dažniausiai begėdiškuose (?) linskumuose (381).

Citatos be konteksto, žinoma, nepilnai teisingos. Be to, galima būtų spyrioties: tai ne autorius, ne nuo savęs kalba, bet jo blūdiąs Bajoriūnas, kurs ir pats susigriebia ir nuo to kratos; arba socialistas, kurs, autorius pripažįsta, perdėjęs, sulygindamas bažnyčią su paleistuvystės namais.

Taip tai taip. Vėlgi ir nevisai taip.

Viena, kai-kur "Blūde" visiškai negalima suvokti, ar autorius nuo savęs kalba, ar kitiems tik leidią parodyti savo liežuvį ir širdį.

Antra, "Blūde" šiaudai ir švendrės taip sumišę su šieniu ir viksvomis, kad dažniausiai niekaip nebesuseki, kur kas: ką autorius laiko teisingu ir ką neteisingu iš viso to, ką jo veikėjai pripliauškia ir prisapnuoja. Ką kun. Kantička priblūdią apie savotiškai jo suprantamų kataliko pareigų pildymą, tą pats autorius arba jo "gražusis kunigėlis" išjuokia, iškoneyeikia, net iškeikia; ką dekanas Usevičius veidmainingai prikalba, tą ir pats jauti, kad niekai. Bet to, kas yra prikalbama prieš krikščionybę ir jos atstovus kunigus, to niekas neišlygina, ir kiekvienam valia tai pasisavinti in crudo.

Trečia. Tegu sau autorius nebus tas-pat, kaip ir jo pramanyti, tatau iš jo galvos ir širdies išdygę, veikėjai,—vis viena, autorius atsako už jų išauklėjimą. Taip mano visi.

Štai indomus faktas. Būta "socialisto" Žalvarnio! O delto jam išspauzdinus savo labai "kunigiškų" eilučių rinkinėlį, vargšas kuo-ne pakliuvo į teismą, o knygelė kuo-tik nebuvo konfiskuota. Už ką? Ci už tai, kad dialoge kunigo su socialistu, kurį kunigas į šipulius suskaldo (knygoje tai nesunku padaryti), šio pastarojo programa pernuogai išdėta.

— Meldžiamiejil!—sakau—juk čia dailės ir mokslo dalykas, o ne agitacijos!

— Jei į rašomuosius dalykus tebutų žiūrima vien dailės ar mokslo žvilgsniu,—man atsakė,—Tamsta galėtumei pikčiausią anarchistišką propagandą varyti, baisiausį terorą daryti, prisidengdamas daile: apysakomis, scenomis ar kitaip beletristiškai. "Tai dailė, o ne kurstymas"—nebetinkamas argumentas.

Prisiėjo kitaip paargumentuoti...

Ta-pat logika priseina daryti Dobilas atsakomu ir už kunigofobiją, kuri aiški ir be kontekstų.

... Šuo su kate taip negyvena, kaip mūsų broliai (?). Blogesnės kastos (?) nerasi, kaip mes, kurie taip gražiai apie meilę moka kalbėti (300).

... Aš pats žinau, kur kunigas liepė paskutinę karvelę parduoti, kad jam už laidotuves užmokėjus (323).

... Kunigai yra nuomonės—geriau išdurti akis(?) ir tegu sau eina. Toks daugiau nebevogs (348).

... Tu tiek žinai pikto apie ponus ir kunigus, o delto tūriesi jų pusės (373).

... Kunigu tapęs sūnus — čiulptų varguolių kraują kartu su ponais.

Pakaks to. Nebeminėsiu tų visų šaržų apie išrinktuosius ir paskandintuosius (124), apie asketa-keiksminką, apie šv. Rašto (katalikų vertime) skaitymą, apie profesorius, apie dūšios išganymą (279), veidmainybę, brutalizmą, plėšimą (310), iš kurių susikrauna charakteristikos, tikriaus — purvinimas, išvedamų ant scenos kunigų.

Pasižiūrėję kriminalinėn kronikon galėtume rasti dar daugiau panašių dalykų: erotomanų, žmogžudžių, dokumentų gadintojų arba jų fabrikuotojų. Tokie žmonės pagedę! Bet ką tai reikš? Ta pati kronika parodys, jog iš kitų luomų dar daugiau kriminalistų ir nedorėlių. Bet ir patys kunigai — vakar teisėję iš kitų luomų. Visokių visokiausių blogybių skirstymas į vienus tipus, darymas iš jų atskiros kastos, už kurios auklėjimą plačioji visuomenė paprastai neatsako, nes neturi intakos, — yra tendencija, netiesa. Saulės spinduliai šviečia ir šildo. Bet surink juos į vieną fokusą — jie degs. Gerai yra pamatyti atskiros kunigų blogybės, jų neslėpti, jos uiti,—tai sveika atskiriems asmenims ir valo visą jų lizdą. Bet tų blogybių sutirštėjimas tai šmeižtas.

Yra ir kitų tautų literatūrose knygų, panašių į "Blūdą". Kad ir lenkų Augustynowicz'iaus "Ks. Prot". Jaugi bauriai aprašyta sumenkėjusi dvasia; jaugi baisu klausyti, kai autoriui drebia apie jauną kunigėlį, jog jis buvęs "z twarzą anioła, z oczami wszetecznicy". Vis delto "Ks. Prot" juoba paskaitomas, ne "Blūdas", kad ten yra pusiausviros; tarpe sumenkėjusių yra tvirtavalių karžygių ir pamaldžių dorintojų. (Patsai kun. Protas, atlaidų pamokslininkas).

Kuogi Dobilas atsveria savo Usevičius ir Kantičkas? "Starym durniem" su jo Marcelka ir "pui-kiuoju kunigėliu" su jo dviračiu, nosių tampymu, bobų alum girdymu ir — kitų kunigų peikimu?

Pačiame tad "Blūdo" pynės užmezgime yra kardinalinė klaida, kuri ir visą pynę leidžia lengvai paleisti — išardyti. "Blūdas" istorijos tikrybės ir pasiskirtų tendencijų žvilgsniu neišlaiko kritikos ir yra kenksmingas, ypač jaunuomenei, gerai dar nepažįstančiai mūsų visuomenės ir jos dalių.

Dailės žvilgsniu "Blūdas" daug daugiau vertas. Dobilas debiutavo iškart dideliu veikalu. Tad parodė daug sugebėjimo, daug talento, bet permaža artizmo, kaip reikiant, apgalėti pirmajam ir drauge labai dideliu darbu. Gaila, kad pats, savo rankom pasmaugė kitaip, gal būt, didelės vertybės buvusį veikalą.

Autorius ne tiek pergiliai, kiek perplačiai užgriebęs Bajoriūno psichologiją, rašė, matyt, labai il-

gai, d'eliais tarpais pertraukdamas darbą ir daug ką pirmiau jau pasakyta primiršdamas. Pasidarė todėl lipdytas veikalas aiškiais siūlėmis ir nuobodžiais, Dalbos būdu, atkartojimais tų pačių jausmų kombinacijų. Dobilo-artisto akių plote, matymo kerčioje, perplačiai iškėsta Bajoriūno analizė nebesutilpo; kraštai pasislėpė. Tai vadinasi — nebeaprepti savo tėmos. Dobilas ne tik nebeapreptė, nebeapsergėdamas negerai suleistų dalių ir kaikur neapdailintų šonų, bet ir talento, ir fantazijos pristigo tokiu darbu — vieno žmogaus dvasiai išgilinti. Tokiam dalykui pajvairinti, kad būtų visą laiką indomu, praverstų pirmaeilis, pilnai jau išlavintas talentas. Dobilas, vos tik pradėdamas beletristo amatą, pristigo medžiagos ir padarė savo Bajoriūną, o drauge ir visą "Blūdą" mirtinai nuobodų. "Blūdo" konstrukcija didelė, bet nepakabiu stuobriu riogso.

Užtat to stuobrio - Bajoriūno analizės - šakos daug-daug autoriaus ydų papildo.

Dobilas stengiasi radikalina apšviesti savo veikėjus. Tai jo talento ypatybė. Tam tikslui nesigaili nei laiko, nei vietos, nei tirštų varšų. Tęsia netik Bajoriūno, bet ir kitų charakteristikas, net iki inkyriant (Skvorcovas klebonijoje). Perdeda, šaržuoja net ligi absurdo (Kuprevičius ir mišių užpirkimas). Smulkiai nagrinėdamas, tai matai. Bet ištolo, nekritiko akim žiūrint, šviečia ištisa galerija neapsakomai aiškių asmenų (ne tipų) su visais jų originalumais, išsiskyrimais iš kitų žmonių būrio. Dobilo veikėjus taip įsidėmi, kad net ir sapne juos matai su visu veidu, figūra ir judėjimais. Bajoriūnas, Ona, Giedutis, jo žmona, Kuprevičius, Marcelka, Dalba, Kantička, Usevičius, Gumbelevičius, Skvorcovas ir visas sietynas smulkiųjų satelitų, gražiai visi, kas tik pakliuva į tą kompaniją, gauna savotišką, tam tikrą ir nepaprastą veidą, nucharacterizuotą į autoriui tinkamą pusę. Ką autorius sumano, tai ir padaro; sumano ką išbaurinti, tai net vėmti verčia, net iš kėdės pašoksti supykęs (ant Kuprevičiaus, kunigų).

Aiškūs tai aiškūs tipai. Vis delto ir spaudomuoju žvilgsniu, man rodos, veikalas būtų dvigubai vertesnis, jei būtų buvęs dvigubai — trumpesnis.

Be tipų, Dobilas tikrai artistišškai pagauna atskiras gyvenimo scenas. Žmonių gurguolės atlaidų metu šventoriuje, rinkoje; šiaip jau namie, prie stalo. Viskas gyva, neapsakomai lietuviška. Tuo žvilgsniu Dobilas bene bus pralenkęs pačią Žemaitę. Žemaitė daugiau stilizuoja savo veikėją sulig to, kokią idėją pasakoje veda. Dobilas liuosai fotografuoja žmones ir paskui dažnai juos palieka šaly, nes vyriausiai akcijai jie patys jei ir buvo reikalingi, tai ne būtinai tokiais privalumais, kuriuos aprašė.

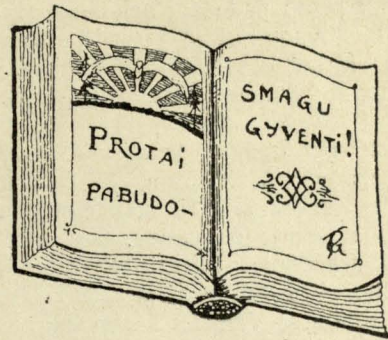
Šitos stambiosios ir smulkiosios scenos reiškia, jog jas piešė ne uždaro kabineto žmogus, ne mieste sukosmopolitėjęs, tik savas, visados greta su sodžiumi stovįs, lietuvis, nemažos betgi inteligencijos. Kad jis, taip aiškiai numatydamas lietuvių būtį ir sielą, būtų tikrai užgriebęs, kaip, matyt, ketinta, plačią ano meto "Lietuvą", o ne vien Bajoriūną su kunigais, tikrai būtų padaręs veikalą iš eilės Rey-monto "Chłopų".

Paperka skaitytoją ir Dobilo kalba ne savo turtais, bet anuoju minėtuoju "inteligentiškumu". Kalba, kaip kalba, neturtinga. Mūsų filologai toje "biblijoje" neras beveik nieko nei žodynui, nei sintaksei. Be to, Dobilo nesekama mūsų kalbininkų kritika. Tad jo stilius, rašyba, korektūra pilni netobulybių ir žviegiančių, tiesiog, paklaidų; pilni slavizmų ir latvizmų. Visai liekis dalykas—ištisi puslapiai lenkiškai ir rusiškai (Marcelka, Skvorcovas). Ir vis delto mums, pasisavinusiems lietuvišką pagadintą laikraščių kalbą, ji rodos labai lietuviška, nes ji lengva ir gyva; daugybė nepavyzdinų, gal ir neįsidėmėtinų, ordinarinių, gyvų pasakymų, net gyvų kalbos darymų. Na ir skaisčiai piešiamų vaizdų simpatingumas dar paskaistina savo formą—kalbą.

Stiliuje autorius, lyg nesveikuodamas, kartais kalba-kalba ir susipina; lipdo-lipdo sakinį prie sa-

kinio ir nebėr taisyklingai padaryto periodo (14, 26, 176 ir k. p.).

Kun. J. Tumas.

Mūsų kultūros gyvenimas.

Draugijų gyvenimas.]

Šis žiemos metas tai draugijų susirinkimų metas. Mūsų draugijos daugiausiai išsiplatinusios yra sodžiuose ir miesteliuose, jų nariai yra daugiausia sodiečiai, kuriems žiemą yra daugiau atliekamo laiko, negu vasarą. Pavartę mūsų laikraščių korespondencijų skyrius iš Lietuvos už sausį ir vasario mėnesio pradžią, rasime ten daug, jei ne daugiausia, įvairių draugijų susirinkimų aprašymų. Per visuotinius susirinkimus draugijų nariai geriau pasižįsta su draugijų gyvenimu, pamato jų naudą, svarsto, ką draugija yra padariusi praėjusiais metais, kokių buvo trūkumų, kas reikia pataisyti ateinančiais metais. Visa tai apsvarstę, visuotini susirinkimai daro ateinantiems metams sąmotą ir darbavimosi programą, renka naują valdybą.

Per praėjusias dvi-tris savaites ypač daug buvo susirinkimų. Rinkosi vartotojų draugijos, tautpymo - skolinimo draugijos ir kasos, rinkosi "Saulės", "Žiburio" ir "Blaivybės" d-jų skyriai, rinkosi darbininkų ir tarnaičių draugijos, rinkosi ir kitokios. Iš apyskaitų ir susirinkimų aprašymų matyti, kad draugijos atsilygsta, bet pamažu plėtojasi, darbuojasi ir vis daugiau ir daugiau įsigyvena. Žmonės ima vis daugiau suprasti draugijų naudą ir jomis interesuoties. Spręsdami apie draugijas iš to, kiek jų gyvenimas atsiliepia mūsų laikraščiuose, pamatysime, jog daugiausiai išsiplatinusi ir daugiausia skyrių turi "Blaivybės" draugija.

Bendrą jos gyvavimo apyskaitą išgirsime per visuotinį jos susirinkimą, kurs bus Kaune vasario

25 ir 26 dieną. Bet jau ir dabar iš visuotinių skyrių susirinkimų matyti, jog dauguma jų darbuojasi gerai: daugelis skyrių turi įsisteigę arbatinių, bibliotekų, laiko paskaitas, daro susirinkimus, blaivius pasilinksminimus ir t.t. "Blaivybės" draugijos darbas neina niekais. Yra vietų, kame ji daro nemaža intakos ir į tuos, kurie dar nėra į draugiją įsirašę. Valsčių sueigose randasi daugiau tvarkos, daugiau imama žiūrėti, kad renkamieji valsčių viršininkai būtų vyrai dori, išmintingi, nusimaną, kokios jų pareigos, o ne tokie, kiek išmes per rinkimus vyrams pragerti. Valsčiai per sueigas daro nutarimus panaikinti ne tik slaptas, bet ir viešas smukles: traktierius, monopolius, aludes. Traktierius uždaryti yra nutarę šie valsčiai: Švėkšnos, Veiviržėnų (Ras. ap.), Darbėnų, Kulių (Tel. ap.), Mažeikių (Siaul. ap.), Onušės, Čedasų, Panemunio, Rokiškio (Zar. ap.) ir Gervėčių (Viln. gub.) Daug kur traktieriai jau stovi uždaryti. Tokį-pat nutarimą yra padarę Biržų miestas, vaduodamasis ne tiek blaivybės, kiek kitais motyvais.

Kooperacijos idėja taip-pat nyksta, bet vis giliau leidžia šaknis mūsų visuomenėje. Pirminiai ir daugiausiai išsiplatinę mūsų kooperativai yra vartotojų draugijos. Ir tos krautuvės, kurioms silpnai tevyko, dabar ima taisyties ir vietoje nuostolių pradeda gauti pelno. Tarp svarbesnių vartotojų draugijų gyvenimo atsitikimų galima pažymėti šie: Ylakių vart. dr-ja sausio 26 d. nutarė panaikinti svaigstamųjų gėrimų skyrių; Žemaičių Kalvarijos d-ja steigia savo skyrių Alsėdžiuose; Ukmergėje žadą steigti d-ją dvarininkai, tad sako ji turėsianti daug lenkybės

žymių, ir todėl daugelis abejoja, ar tik jai seksis. Gaunamąjį pelną, kaip matyti iš visuotinių susirinkimų nutarimų, draugijos daugiausiai skirsto taip: tam tikrą nuošimtį skiria pajams ir išpirtosioms prekėms, dalį pelno padeda į nejudinamąjį kapitalą ir dalį duoda dovanų krautuvių vedėjams. Kad būtų dalis pelno skiriama švietimo draugijoms ir kitoms kokioms švietimo ir mokslo įstaigoms, negirdėti.

Po vartotojų draugijų seka ūkio rateliai. Jie ne visus bepatenkina. Vietomis jie išaugo į ūkio draugas: pavyzd. sausio 12 d. įsteigta Panevėžio Ūkininkų D-ja, o prie jos Panev. taup.-skol. d-ja.

Kredito draugijoms sekasi labai gerai: Kaune 2-sios kredito d-jos balansas peršoko jau per pusę milijono rublių, o Vilniaus 3-sios sako dabar jau perėjęs per 100 tūkstančių rublių, o tėra dar tik pusė metų, kaip ši draugija įsteigta. Biržų taupymoskolinnimo draugijos banka nuo gegužės mėnesio (d-ja įsteigta 1913 m. geg. 7 d.) lig metų galo, vadinamas per 8 mėn., gryno pelno turėjo 640 rub.

Susišelpimo d-joms ne visoms vienodai klojasi. Liepojiškė antai mokyklai laikyti praėjusiais metais išleidusi 1683 rub. 99 k.: 466 rub. 87 kap. gavusi išmokėti iš savo kasos, o kitus surinkusi aukomis ir iš vaikų už mokslą. Narių esą 208. Buvę per metus 8 vakarai, bet jie ne pelno davę, o nuostolių 86 rub. 1 k. Maskvos Liet. Susišelpimo D-jai šiaip jau neblogai klojasi, tiktai ji, neturėdama lėšų, savo įsteigtąją ambulatoriją turi atiduoti svetimiams. D-ja laiko skaityklą, knygyną, kuriame yra 949 knygos.

Blogiausiai gal sekasi mūsų švietimo dr-joms. "Saulės" skyrių skaičius, rodos, visai nebedidėja. Priešingai, ir esamiji skyriai, aplenkus kelius, ne tik nesiplėtoja, bet nyksta, kaip pav. skundžiasi Šačių korespondentas "Viltyje". Kiek iš laikraščių matyti, daug geresni yra suvalkiečių "Žiburio" ir iš dalies vilniaus "Ryto" skyriai. Mat "Rytas" dar neseniai atsirado ir pirmasis karštis dar neatvėso. Švenčionių "Ryto" skyrius nutarė steigti dviklasę mokyklą.

Kauno šv. Zitos tarnaičių dr-ja laikosi gerai. Šiomet ji nutarė pirkties namus ir jau sudėjo 2000 rublių.

NAUJOS DRAUGIJOS.

Mažosios pramonės ir liaudies dirbinių draugija patvirtino vyriausioji žemės tvarkymo ir ūkio valdyba. Draugija darbuosis Vilniaus, Kauno ir Vitebsko gubernijose, kuriose ji turės teisės steigti mokyklas, dirbtuves, knygynus, taisyti šio krašto dirbinių parodas, paskaitas ir tt. Už dirbinius turės teisės duoti ir šiaip jau dovanų, ir pinigų ir garbės diplomų. Nariais gali būti ir vyrai ir moters. Draugijos buklė — Vilnius.

Liaudies mokytojų draugija. Neseniai vyriausybė patvirtino Kauno gubernijos liaudies mokytojų susišelpimo draugijos įstatus. Draugija galės steigti skyrius ir turėti nejudinamo turto.

L. K. Moterų Draugija vasario 24 d. 3 val. po pietų šaukia savo salėje visuotinį savo narių nepaprastą susirinkimą.

Žemės ūkio "Progreso" Draugija Šiauliuose stegia gr. Mik. ir Dimit. Zubovai ir valstiečiai A. Grūšas, J. Juodakaitis, J. Grisevičius. Draugija rūpintis plėtoti žemės ūkį ir kelti žemės ūkio pramonę visoje Kauno gubernijoje.

Susišelpimo draugijos. Girdėti kauniečiai tariąsi steigti Kaune lietuvių susišelpimo draugiją. Taip-pat ir radviliškiečiai (Šiaul. ap.) esą jau padavę prašymą, kad leistų jiems steigti tokią draugiją.

Mokslas ir mokyklos.

Muravjovo vardo muziejus ir politikos archyvas. Vilniaus mokslo apygardos globėjas patvirtino taisyklės, kuriomis visuomenė galės naudotis Muravjovo muziejumi ir prie jo įsteigtu politikos archyvu. Muziejus bus atidaromas sekmadeniais ir ketvirtadieniais nuo 12 lig 3-ios val. Archyve galima bus darbuotis kasdien nuo 10 ligi 3 val. dieną, tik reikės turėti gubernatoriaus leidimas.

Dovanos mokykloms. Labardžių (Ras. ap.) dvarininkė Žirkevičienė dovanojusi pradedamajai Labardžių mokyklai 1 dešim. žemės. Dvariunkas Geidemanas davanojęs pradedamai Latvelių-Zarėnų mokyklai dvi dešimtini žemės.

Stipendijos netvirtino. Šiaulių miesto taryba norėjusi įsteigti prie Šiaulių augštosios pradedamosios mokyklos Romanovų vardo stipendiją, bet švietimo ministerija jos netvirtinusi dėl to, kad buvusi pridėta pastaba, jogei stipendiją skirsianti viena pati miesto valdyba, be mokyklos valdybos.

Vyriausybės pašalpos. Vyriausybė paskyrusi Šiaulių Gomolickienės ir Raseinių Kamarienės privatinė progimnazijom po 500 rub. pašalpos, o Jurbarko Kotlinskienės priv. prog-jai 300 rub. Be to, amatų kursams steigti prie Šiaulių parapijos mergaičių mokyklos vyriausybė paskyrusi 580 rb.

Naujųjų kalbų mokslas. Trakų augštojoje pradedamojoje mokykloje, švietimo vyresnybė leido mokyti prancūzų ir vokiečių kalbų.

Lietuvių kalba Dorpatio universitete. Lyginamosios kalbotyros privat-docentas Lautenbachas skaitysias kas-savaitė po vieną lietuvių kalbos lekciją. Pradžioje imsias Duonelaičio "Metus".

Lietuvių kalbos pamokų Šiaulių gimnazijoje jau dviejai metai kaip nebėra. K. Puidai atsakius mokyti, d-ras J. Spudulis tuojau padavę prašymą, kad jam tat leistų mokyti. Atsakymą gavo jis neseniai ir visai netikėtą: gimnazijos direktorius pranešė, jogei lietuvių kalbos mokyti negalima esą leisti 396 jo str. Mok. Įstat. 3 pastaba. Lietuvių kalbos nori drausti mokyti tais pačiais

įstatymais, kuriais ji yra leista. Girdėti, šiauliečiai žadą skųsties.

M. Yčo paskaita apie tautų klausimą V. Dūmoje būsianti Kaune vasario 23 d. Pelnas būsias steigiamosios kun. K. Jauniaus stipendijos fondui.

Pirmoji priv.-doc. A. Valdemaro lekcija Peterburgo universitete buvo sausio 25 d. Tėma buvo: "Dabarties uždavinys tyrinėti sonovės Rymo istoriografija". Pasiklausyti buvo susirinkę nemaža studentų ir profesorių kalbininkų Turininga jauno priv.-docento lekcija buvo visi labai patenkinti.

Vakarinius kursus suaugusiems Peterburge, miesto viduryje, netrukus ketinanti atidaryti Pet. Liet. Labd. Draugija. Programa būsianti tokia, kaip pradedamųjų mokyklų.

Amatai pradedamosiose mokylose. Švietimo ministerija pradedamosiose liaudies mokyklose steigianti amatų skyrius, o kame-ne-kame ir amatų mokyklas. Dabar jau ir Kauno gubernijos valsčiai kalbinami tuo reikalu. Darbėnų valsčius (Telš. ap.), Telšių miestas ir Maldočionių valsčius (Pan. ap.) sutiko juos steigti, tik darbėniškiai nepaskyrė nieko, telšiškiai paskyrė 300 rub. ir maldočioniškiai—500 rub. Gi Gintėliškės ir Salantų valsčiu (abu Telš. ap.) visai atsisakė nuo tokių amatų mokyklų ir nutarė, kad jų visai nereikia.

Egzaminai stojantiems į Vilniaus kunigų seminariją šiemet būsias: pirmieji balandžio 12 ir 14 d., antrieji—birželio 12 ir 16 d. d.

Nauja gimnazija Lietuvoje. Panevėžio miestas nutaręs paskirti 10 tūk. rub. pinigų ir žemės plotą gimnazijai statyti. Be to, miesto taryba apsiėmusi duoti dar kasmet po 1 tūkst. rub. jai laikyti.

Augštoji komercijos mokykla. Girdėti, Kaune žadą steigti augštąją komercijos mokyklą. Jau daug esą padaryta ir, jei nebūsią didelių keblumų, mokykla tikrai būsianti įsteigta.

Bažnyčios reikalai.

Krikščionijos jubiliejaus paminklas. Ryme bus statoma bažnyčia - paminklas krykščionijos 1600 metų laisvės jubiliejui paminėti. Jai yra renkamos aukos ir Lietuvos vyskupijose — Vilniaus, Žemaičių ir Seinų. Vilniaus vyskupijoje surinkę 13.830 r. 25 k. Žemaičių vyskupijoje 15.830 r. 76 kap.

Žemaičių vyskupu jau esąs paskirtas kun. Karevičius, Peterburgo kunigų seminarijrs profesorius ir inspektorius. Konsekracija žadėjo būti vasario 14 d. Peterburge, bet atidėta toliau.

Panevėžio parapiją padalijo į dvi dali: viena dalis pasiliks prie senosios bažnyčios, o antroji

pridėta prie naujosios bažnyčios, prie kurios bus visas Panevėžio miestas lig Nevėžio upės, Malūnų, Štetiškio, Lepšių, Daumėnų, Pažegėnų ir Kniaudiškių sodžiai ir Novadolio, Savitiškio, Trakių ir Dembavos dvarai.

Arkivyskupas Kliučinskis niekaip negalėjo susitarti su vyriausybe dėl perėjusių į katalikų tikėjimą rusų. Arkivyskupas norėjo palikti tiems rusams katalikams rytų apeigas ir įvesti į bažnyčią pridedamąsias pamaldas rusų kalba. Vyriausybė pasipriešino. Tegu rusai katalikai priimą ir vakarų bažnyčios apeigas. Dabar kalba, kad dėl tų visų nesusipratimų Mogilevo arkivyskupas Kliučinskis ketinąs atsisakyti nuo vietos.

Zarasai Sausio 25 d. į Zarasus buvo atvažiavusi iš Kauno komisija: kun. kan. Skvireckis ir kun. Pacevičius tardyti lenkų lietuvių santykių ir lenkininkų keliamų skandalų bažnyčioje. Kuo tardymas pasibaigė, nėra dar žinios.

Literatūra.

Naujas laikraštis. Škotijoje kun. J. Narbutas pradėjo leisti naują laikraštį "Išeivių Draugą", kuris eina du kartu per mėnesį Mossendo mieste. Išėjo jau penki numeriai.

Nauja knyga. Amerikos Tėvynės Mylėtojų Draugija spausdinanti naują d-ro Garmaus veikalą "Motyną".

"Medicinos ir Gamtos" išėjo jau 2 numeris. Redakcija prakalboje rašo, joguei numeris taip pasivėlinęs dėl to, kad trūkė raštų. Jei taip ir toliau būsias, jei ir toliau medikai, gamtininkai ir farmaceutai taip maža tesirūpisią, tai 3 numeris negreit begalėsiąs pasirodyti.

Čikagoje pradėjo eiti "Galvočius". Redaktorius medicinos studentas Montvydas. Metams 1 dol. 50 cen.

Naidenovo drama "Dieta Vanušina". A. Beržanskaitė paskelbė "Liet. Žinių" № 25 išvertusi šią dramą į lietuvių kalbą. Netrukus drama būsianti scenoje parodyta ir išspausdinta.

"Vilnies", einančio Rygoje laikraščio, išėjo 2 numeris. 1-as numeris išėjo rudenį lapkr. mėnesyje. Pakraipa tokia, kaip buvusių: "Naujosios Galdynės", "Skardo", "Žarijos", "Visuomenės".

Redakcijos paaškinimas.

Šis, trečias "Vairo" numeris žymiai pasivėlino ne dėl Redakcijos kaltybės, o dėl to, kad cinkografija ilgai neatsiuntė klišių. Dėl to šiek-tiek pasivėlės ir kitas numeris.

AUKOS

Per "VAIRO" Redakciją.

ČIURLIONIES KOUPAI.

Gerutis 1 r.

ŽIBURĖLIUI.

Taliat-Kelpša 50 k.

LIET. MOTERŲ D-JOS VILNIAUS SKYRIUI.

Taliat-Kelpša 50 k.

VAIKŲ PRIEGLAUDAI.

Taliat-Kelpša 50 k.

ŠV. MIKALOJAUS SALEI.

Taliat-Kelpša 50 k.

KUN. TUMO FONDUI.

V. Bridžius 3 r.

P. Bridžiutė 3 r.

KUN. JAUNIAUS VARDŲ STIPENDIJAI.

V. Bridžius 3 r.

P. Bridžiutė 3 r.

TAUTOS NAMAMS.

V. Bridžius 3 r.

P. Bridžiutė 3 r.

LIET. INFORMACIJŲ BIURUI PARYŽIUJE.

V. Bridžius 1 r. 50 k.

P. Bridžiutė 1 r. 50 k.

VILNIAUS DVIKL. MOKYKLAI.

V. Bridžius 1 r. 50 k.

P. Bridžiutė 1 r. 50 k.

Raštų turinys.

1. KUN. K. JAUNIAUS LIGA. **J. Juškytė** ir **Kun. J. Tumas**
2. DABAR IR SENIAU (iš "Augštaičių vaizdėlių") **Vaišgantas**.
3. RADO LIETUVOS KARŪNĄ. **X**.
4. NELAISVIAI. **G. Mopasanas**. Vertė **J. BI**.
5. KRITIKA. "BLŪDAS". **Kun. J. Tumas**.
6. MŪSŲ KULTŪROS GYVENIMAS.
7. REDAKCIJOS PAAIŠKINIMAS.

Paveikslų turinys.

1. VAIŠNIŪNŲ SODŽIUS. **J. Strazdo** fot.
2. PROF. KUN. K. JAUNIS. Fotog.
3. STRAZDŲ VIENASĖDIS. **J. Strazdo** fot.
4. JŪRA. Fotog.
5. TIP. SENELIS. **J. Strazdo** fot.
6. LIETUVOS KARŪNA. Fotog.
7. VINIETĖS. **P. Galaunė**.

VAIRO KAINA Rusijoje: metams 6 r., pusei metų 3 r., 3 mėnesiams 1 r. 50 k.; užsieniuose: metams 8 r., pusei metų 4 r., trimis mėnesiams 2 r. Skyrium numeris 35 k.

Mainant ėmėjui adresus, reikia pridėti 20 kap. (galima markėmis).

Vairo Redakcijos ir Administracijos **adresas:** Vilnius, Makarjevo (Makarjevskaja) g. № 15, b. 3. Telefono № 1383.

Rankraščių Redakcija savo lėšomis negrąžina.

SKELBIMŲ KAINA. Petito eilutei (padalijus į 3 skiltis puslapį) antroje viršelio pusėje arba ant atskiro lakšto tarp tos pusės ir laikraščio teksto 40 k.; trečioj viršelio pusėj arba ant atskiro lakšto tarp tos pusės ir laikraščio teksto 25 k..

PASTABA. Visus, kurie bus gavę pirmąjį numerį ir panorės užsisakyti Vairą, užsisakant, prašome pranešti Administracijos žiniai, kad ji galėtų nesusiūsti to numerio; mat, siunčiant po du, galime ju pristigti kitiems ėmėjams.

Redaktorius-Leidėjas A. SMETONA.

Martyno Kuktos spaustuvė Vilniuje.